

ข้าโอกาสพระธาตุพนมสองฝั่งโขงกับการปรับมโนทัศน์ ทางประวัติศาสตร์¹

A critical introduction of modern popular culture: Paradigm of culture and cultural phenomena in Southeast Asia

สุธิดา ตันเลิศ*

sutida.tonlerd020@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษามโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ของข้าโอกาสพระธาตุพนมสองฝั่งโขง มุมมองที่ใช้ในการศึกษาคือ หลักการควบคุมเชิงพื้นที่และประวัติศาสตร์ หลักฐานที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์คือ เอกสารร่วมสมัย เช่น จารึก บันทึกการเดินทางของชาวต่างชาติและประวัติศาสตร์บอกเล่า ผลการศึกษาค้นพบข้อสรุปที่น่าสนใจ 4 ประเด็น ประเด็นที่ 1 ก่อนปี พ.ศ. 2436 ชุมชนข้าโอกาสพระธาตุพนมมีพื้นที่ครอบคลุมดินแดนสองฝั่งโขง ด้วยความศรัทธาที่มีต่อองค์พระธาตุพนมกำหนดให้พวกเขาต้องเดินทางเท้าใช้ระยะเวลาราว 9 วัน 9 คืน มานมัสการองค์พระธาตุพนมในเทศกาลบุญเดือนสามของทุกปี แสดงให้เห็นความเป็นเอกภาพของข้าโอกาสพระธาตุพนมซึ่งปรากฏในตำนานกระทั่งพัฒนาสู่ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประเด็นที่ 2 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระบบอาณานิคม ช่วงปี พ.ศ.2436-2488 กลุ่มผู้ปกครองได้ใช้นโยบายการแบ่งแยกคนสองฝั่งแม่น้ำโขงให้เกิดความสำนึกต่อระบบรัฐชาติแบบใหม่ในฐานะพลเมืองไทย พลเมืองลาว พระธาตุพนมได้เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ชาติในราชอาณาจักรไทย แต่บนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงพระธาตุพนมได้ถูกลดทอนความสำคัญลงไป ประเด็นที่ 3 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของศูนย์อำนาจกรุงเวียงจันทน์กับกรุงเทพมหานครกับคนสองฝั่งโขง ในสมัยสงครามเย็นและสมัยหลังอาณานิคม ระหว่างปี พ.ศ.2488-2533 ได้สร้างองค์ความรู้ของพระธาตุพนมออกเป็น 2 ชุดหลัก ประเด็นที่ 4 หลังสงครามเย็นคนสองฝั่งโขงต้องแสวงหาหนทางในการปรับมโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์มุ่งการปรับเปลี่ยนพระธาตุพนมให้เป็นศูนย์รวมจิตใจเพื่อการมีจุดร่วมในประวัติศาสตร์ภูมิภาคร่วมกัน

คำสำคัญ: คนสองฝั่งโขง, พระธาตุพนม, การปรับมโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์

* อาจารย์ประจำสาขาวิชามนุษยศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Abstract

This historical article examines the perceptual adaptation of Mekong people toward the Pra That Phanom since 1353 up to present. The politic of mastering space concept and historical approaches are employed in this study. The researcher explores various data including inscriptions, traveler memoirs, and the oral history of many informants. The study makes four conclusions. First, before 1893, people in both sides of the Mekong River who defined themselves as slaves of Pra That Phanom, stayed and lived in harmony and unity. They were faithful to the same Pra That Phanom. In the third month festival of every year, these people traveled on foot for took nine days and nights on a pilgrimage to worship the Pra That Phanom. Second, during the period 1945-1991, rulers in each country used a divide and rule policy in order to create a new sense of citizenship. At that time, the Pra That Phanom was a part of the national history of Thailand. Therefore, the Vientiane government limited the role of Pra That Phanom and constructed a sense of Indochinese and Lao citizenship for its people. Third, the result of the implementation of politics of mastering space after the Cold War and post-colonial period was that the Bangkok and Vientiane governments produced different bodies of knowledge regarding the Pra That Phanom for their people in their own series. Lastly, since 1991 and the end of the Cold War period, Mekong people should seek ways to adjust their perception by creating greater harmony and reinterpreting the Pra That Phanom history as a regional history.

Keywords: history, Mekong people, Pra That Phanom, adaptation of historical perception

1. บทนำ

ข้าโอกาสพระธาตุพนมสองฝั่งโขงคือเรื่องราวของผู้คนที่ผูกพันกับลำน้ำโขงในฐานะลำน้ำแห่งชีวิตกับพระพุทธศาสนา¹ บทความนี้คือตัวอย่างการศึกษาและวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจที่ส่งผลต่อมโนทัศน์เกี่ยวกับพระธาตุพนมของคนฝั่งซ้ายและฝั่งขวาแม่น้ำโขงช่วงทศวรรษที่ 2430 ถึงปัจจุบัน ในปี พ.ศ.2436 การรุกรานของรัฐบาลแบบใหม่ กล่าวคือ สยามกับรัฐบาลอาณานิคมอินโดจีนฝรั่งเศสได้ใช้นโยบายการปรับมโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ของคนสองฝั่งโขงในการหยุดยั้งและควบคุมความผูกพันของผู้คนที่มิต่อพระธาตุพนม ซึ่งดำเนินไปอย่างเป็นขั้นตอน ภายใต้อำนาจการควบคุมเชิงพื้นที่ (Politics of mastering space) เพื่อความเข้าใจต่อประเด็นหลักอย่างรอบด้าน ผู้เขียนขอเสนอข้อมูลพื้นฐานเรื่องข้าโอกาสพระธาตุพนม ในประเด็นถัดไป ผู้เขียนต้องการอภิปรายการปะทะของระบบอาณานิคมฝรั่งเศสกับระบบอาณานิคมภายในของสยามที่มีต่อข้าโอกาสพระธาตุพนม การปรับมโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ของข้าโอกาสพระธาตุพนมสองฝั่งโขงในสมัยสงครามเย็นและสมัยหลังสงครามเย็นถือเป็นประเด็นที่อ่อนไหวของประวัติศาสตร์ร่วมสมัย ซึ่งสามารถนำมาฟื้นฟูและพัฒนาให้เชื่อมโยงกับการต่อสู้ของประวัติศาสตร์ภูมิภาคในนามเอเชีย

ผู้เขียนได้นำเสนอให้เห็นถึงผลของความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มผู้ปกครองกับผู้คนสองฝั่งโขงที่มีผลต่อมโนทัศน์ของผู้คนในกรณีของพระธาตุพนมในสองลักษณะ *ประเด็นที่หนึ่ง* กลุ่มผู้ปกครองกับการใช้ความศรัทธาต่อองค์พระธาตุพนมเพื่อควบคุมกำลังคน และ *ประเด็นที่สอง* การปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ที่มีต่อองค์พระธาตุพนมในหมู่คนสองฝั่งโขงจากอิทธิพลของระบบเศรษฐกิจการเมือง นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้แสดงให้เห็นว่าคนสองฝั่งโขงต่างช่วงชิงการปรับใช้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์เพื่อรองรับการเมืองของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อองค์พระธาตุพนม อย่างไรก็ตาม ผู้คนทั้งสองฝั่งโขงจำเป็นต้องทำความเข้าใจและผลของการต่อสู้ช่วงชิงในอดีตเพื่อความเป็นเอกภาพในการขับเคลื่อนการสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ชาติ และการปลดปล่อยมายาคติในอดีตเพื่อรังสรรค์ประวัติศาสตร์ภูมิภาคร่วมกัน เนื้อหาของบทความนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ชุมชนข้าโอกาสพระธาตุพนม ความทันสมัยกับการแปลกแยก และพระธาตุพนมในสายตาคนสองฝั่งโขง

2. มุมมองที่ใช้ในการศึกษา

2.1 หลักการการควบคุมเชิงพื้นที่ (Politics of mastering space)

John Agnew และ Stuart Corbridge ให้คำจำกัดการควบคุมเชิงพื้นที่ คือ metaphor ของแขนงเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่มหาอำนาจได้ใช้เป็นหลักการใหญ่ในการดักตวงผลประโยชน์ในดินแดนที่กำลังพัฒนามากว่า 200 ปี (Agnew and Corbridge, 2003, p.xi) การควบคุมเชิงพื้นที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะในเรื่องพื้นที่ของอำนาจ แต่ครอบคลุมถึง figurative space ที่สะท้อนผ่านการพยายามควบคุมและหยุดยั้งความผูกพันทางศาสนาและพื้นที่ที่ให้คุณค่าหรือเป็นตัวแทนของพระชาติพณม

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจจึงผูกพันกับหลักการเกิดรัฐชาติสมัยใหม่ในรูปแบบ Westphalia (1648) การสร้างระบบอำนาจของรัฐที่ยึดโยงกับองค์อธิปัตย์ (Krasner, 2001, p.17) ในขณะเดียวกัน หลักการควบคุมเชิงพื้นที่ยังสัมพันธ์กับทฤษฎีสถิตนิยมว่าด้วย รัฐใดรัฐหนึ่งยอมแสวงหาผลประโยชน์เพื่อกลุ่มก้อนของตนเองเป็นหลัก (Dougherty and Pfaltzgraff, 2001, p.72) หลังการสิ้นสุดสงครามเย็น เกิดการนำเสนอประเด็นการสลายตัวของเส้นพรมแดน ทั้งนี้ Agnew และ Corbridge ได้เน้นการศึกษาและวิเคราะห์การวิพากษ์ระบบเศรษฐกิจโลกที่สั่งสมมาจากการขยายอำนาจของตะวันตกในช่วงการล่าอาณานิคม ตั้งแต่ปี พ.ศ.2338 เป็นต้นมา

ตามข้อเสนอของนักภูมิศาสตร์ทั้งสองได้แบ่งแนวคิดการจัดระเบียบภูมิศาสตร์การเมืองออกเป็น 3 ช่วงเวลา กล่าวคือ ช่วงที่ 1 ระหว่างปี พ.ศ.2358-2418 ยุโรปกับจักรวรรดิบริเทนเป็นแม่แบบในฐานะเจ้าอาณานิคมที่ดักตวงผลประโยชน์จากระบบเศรษฐกิจโลก (Agnew and Corbridge, 2003, pp.26-31) ช่วงที่ 2 ระหว่างปี พ.ศ.2418-2488 การช่วงชิงการขยายอำนาจของจักรวรรดินิยม (Agnew and Corbridge, 2003, pp.31-37) ช่วงที่ 3 ระหว่างปี พ.ศ.2488-2533 สมัยสงครามเย็น (Agnew and Corbridge, 2003, pp.37-44) บทความนี้ได้ประยุกต์หลักการดังกล่าวเพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการควบคุมพื้นที่ของรัฐบาลสยามกับรัฐบาลอาณานิคมฝรั่งเศสประจำแคว้นลาว

ช่วงที่ 1 เริ่มในปี พ.ศ.2436 ถึงปี พ.ศ.2488 ซึ่งตรงกับช่วงที่ 2 ตามข้อเสนอของ Agnew และ Corbridge ในการแข่งขันกันขยายอำนาจของจักรวรรดินิยม ขั้นตอนที่เกิดขึ้นในระยะแรกคือการกำหนดเขตแดนอย่างเป็นทางการ การสร้างคนใหม่เพื่อรองรับระบบรัฐชาติแบบใหม่เป็นกลไกที่สลับซับซ้อน กล่าวคือ การสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ การสร้างความภักดีในหมู่ประชาชนให้เกิดแก่สถาบันทางการเมืองของสยามและรัฐบาลอาณานิคม

ฝรั่งเศสได้ส่งผลต่อการปรับมโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ของข้าโอกาสพระธาตุพนมสองฝั่งโขง ระบบอาณานิคมยังเริ่มขบวนการสร้างคุณค่ากับชุดการรับรู้ทางประวัติศาสตร์แบบใหม่ ช่วงที่ 2 ระหว่างปี พ.ศ.2488-2533 ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ Agnew และ Corbridge ในช่วงที่ 3 สมัย สงครามเย็น เมื่อสิ้นสุดระบบอาณานิคม ข้าโอกาสพระธาตุพนมได้ปรับมโนทัศน์ทาง ประวัติศาสตร์เพื่อรองรับการเติบโตระบบเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมในสมัยสงครามเย็น ซึ่ง ขบวนการดังกล่าวขึ้นอยู่กับผู้นำโลกเสรีนิยมประชาธิปไตยตะวันตก กล่าวคือ รัฐบาล สหรัฐอเมริกา กับแกนนำโลกสังคมนิยมภายใต้การนำของรัฐบาลกรุงมอสโก (Agnew and Corbridge, 2003, pp.65-76) ช่วงที่ 3 ตั้งแต่ปี พ.ศ.2534 เป็นต้นมา การคลี่คลายสงครามเย็นได้ ส่งผลต่อข้าโอกาสพระธาตุพนมสองฝั่งโขงในการปรับมโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ในระบบ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในลักษณะใหม่ ภายใต้แนวคิดพหุวัฒนธรรมกับโลกาภิวัตน์ (Rizvi, Lingard, and Lavia, 2006, pp.249-262; Jory, 2000, pp.18-22)

2.2 มุมมองทางประวัติศาสตร์

บทความนี้ใช้มิติทางประวัติศาสตร์ โดยอาศัยการรวบรวมข้อมูลตำนานเรื่องข้า โอกาส (เลกวัดหรือทาสวัด) ผู้ศึกษาได้ศึกษาและวิเคราะห์หลักฐานต่างๆ เพื่อใช้ในการ สังเคราะห์พร้อมการนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ หลักฐานที่ใช้ประกอบ งานชิ้นนี้จำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ *กลุ่มแรก* หลักฐานลายลักษณ์อักษรประกอบด้วย จารึก บันทึกการเดินทางของชาวต่างชาติ ตำนาน หนังสือประวัติศาสตร์ หนังสือแบบเรียน ประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์และสังคมศึกษา

กลุ่มที่สอง หลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรได้แก่ประวัติศาสตร์บอกเล่า ผู้เขียน ยังเลือกใช้วิธีการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์บอกเล่าจากกลุ่มบรรพชิตและฆราวาสในพื้นที่ ศึกษา 2 แห่ง อันได้แก่ ชุมชนพระธาตุพนมฝั่งขวามีนัยอันสำคัญ เนื่องจากเป็นชุมชนที่เป็น ศูนย์กลางของตำนานพระธาตุพนม และพื้นที่บริเวณฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ได้แก่ พื้นที่บ้านโลก ก่อง เมืองหนองบก แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว)³ ที่ม ีความสัมพันธ์กับชุมชนบ้านด่านเซบั้งไฟบริเวณลำน้ำเซบั้งไฟจรดกับลำน้ำโขง ซึ่งในอดีตถือ ได้ว่าเป็นศูนย์กลางดั้งเดิมของเมืองธาตุพนม ปัจจุบันเป็นจุดที่ผู้คนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงลงเรือ ข้ามฝากมาร่วมงานประเพณีบุญเดือน 3 อีกทั้งยังเป็นที่ตั้งหอเจ้าเฮือนสามตน⁴

3. ชุมชนข้าโอกาสพระธาตุพนม

ชุมชนสองฝั่งโขงมีคำเรียกผู้รับใช้พระธาตุพนมที่แตกต่างออกไปตามสถานภาพและบทบาท บ้างเรียกว่า *ข้าโอกาส* บ้างก็เรียกว่า *บั้งจุ่ม* แต่อย่างไรก็ตาม *ข้าโอกาส* หรือผู้รับใช้ศาสนสถานนั้นหมายถึงเช่นเดียวกับคำว่า *เลกวัด* หรือ *ทาสวัด* พระอธิการสัญญา^๕ ได้ขยายความเพิ่มเติมว่า คนฝั่งขวานิยมเรียกข้าโอกาสว่า *ลูกพระธาตุ* (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2556) ในขณะที่คนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเรียกว่า *บั้งจุ่ม* ซึ่งหมายถึง หัวหน้าข้าโอกาส เนื้อหาในส่วนนี้ผู้เขียนได้นำเสนอให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของข้าโอกาส บั้งจุ่ม และความศรัทธาของคนสองฝั่งโขงที่มีต่อพระธาตุพนมในสมัยค่านาน^๖ ดังจะได้กล่าวต่อไป

3.1 ข้าโอกาส

รัชช ปุณโณทก (2530) ได้ศึกษาจารึกในแอ่งสกลนคร พบความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนสองฝั่งโขงภายใต้ค่านานพระธาตุพนมช่วงปี พ.ศ. 1893-ทศวรรษที่ 2460 จารึกบางหลักได้กล่าวถึงนาจังหัน อันหมายถึง ที่ดิน ข้าโอกาส หรือเลกวัด หรือทาสวัด ในกรณีของล้านช้างพบว่า ตั้งแต่สมัยพระวิสุทธราชเจ้า (ปีครองราชย์ ค.ศ. 1500-1520) ได้เริ่มการกำหนดเขตปลอดอาชญาแผ่นดิน กัลปนาและนาจังหัน การอุทิศข้าโอกาสให้กับวัดวาอาราม (รัชช ปุณโณทก, 2530) ทั้งนี้เมธี เมธาสิทธิ สุขสำเริง^๗ ได้ขยายความเพิ่มเติมว่าการกัลปนานั้นได้รับอิทธิพลมาจากศรีลังกา (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2553) ในส่วนอาณาเขตสังคมย่อยข้า (ข้าโอกาส) พระธาตุพนมนั้น สุรพล คำริห์กุล (2549, น.146) ได้อธิบายว่า “ด้านทิศตะวันออกหรือฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงพื้นที่บ้านนาคำ กระจู๋ หมากนาง เมืองหลวง เมืองเวง นาขยาย ใช้เวลาเดินเท้า 9 วัน ฝั่งขวาหรือทิศตะวันตกแม่น้ำโขง ครอบคลุมพื้นที่เกือบทุกชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของราชอาณาจักรไทย รวมถึงเมืองจำปาศักดิ์ เมืองปากเซ ดอนโพธิ์ บริเวณตอนเหนือมีอาณาเขตถึงหลวงพระบาง เวียงจันทน์ และท่าแขก เป็นต้น”

ยกตัวอย่าง นายกองหมี่ สายสิทธิ^๘ ผู้ใหญ่บ้านบ้านกุงใหญ่ ตำบลกุศกร อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี มีชีวิตช่วงรัชกาลที่ 4-9 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ในฐานะหัวหน้าหมู่บ้าน เขาได้เดินทางไปนมัสการพระธาตุพนมหรือเรียกว่างานบุญเดือนสามเป็นประจำทุกปี โดยใช้ระยะเวลาเดินเท้ารวม 7 วัน 7 คืน ปัจจุบัน ชุมชนแห่งนี้ไม่มีการรับรู้ “ตนเองคือส่วนหนึ่งของชุมชนข้าโอกาส” ในราวปี พ.ศ.2483 ผู้คนในชุมชนกุงใหญ่เช่นเดียวกับผู้คนบางส่วนที่อาศัยบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำมูลตอนล่างอาณาบริเวณฝั่งขวาแม่น้ำโขงที่ได้เริ่มละทิ้งประเพณีการสักการะพระธาตุพนมในบุญเดือนสามลงไปแล้ว แต่ละหมู่บ้านได้ยกเลิกการส่งตัวแทนเดินทางไปสักการะพระธาตุพนมลงไปแล้ว ปัจจุบันนี้นายมงคล ศรีธรรม^๙ ได้ให้ข้อมูล

เพิ่มเติมว่า “ไม่มีใครสนใจเรื่องพระธาตุพนมและกล่าวอ้างว่าตนเป็นลูกพระธาตุแล้ว” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2554) ดังข้อเสนอของสุรพล คำรหัสกุล (2549, น.146) ที่ระบุพื้นที่ชุมชนเข้าโอกาสเอาไว้ หลักฐานที่น่าเชื่อถือประการที่หนึ่งได้แก่ ภายหลังการปฏิสังขรณ์ยอดพระธาตุพนมของพระครูโพธิ์สามเมี๊ยะ ท่านได้แบ่งกลุ่มคนเพื่อดูแลพระธาตุพนมในฐานะเข้าโอกาส เรียบเรียงโดยสุรจิตต์ จันทสาขา (2528, น.2) ได้ระบุว่า “พ.ศ.2233 พระครูโพธิ์สามเมี๊ยะได้พาไพร่พลส่วนหนึ่งมาจากนครเวียงจันทน์อพยพหลบหนีจากนครเวียงจันทน์มาตามลำน้ำโขงและพำนักรอบๆ องค์พระธาตุพนมเป็นเวลาหลายปี ต่อมาได้บูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนมอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ.2236-2245 ได้ถวายเข้าโอกาสไว้ดูแลรักษาองค์พระธาตุพนมและให้ตั้งบ้านเรือนอยู่รอบๆ องค์พระธาตุพนม”

ด้วยเหตุนี้ ช่วงปี พ.ศ.2043-2436 การสร้างเอกภาพให้กับคนสองฝั่งโขงจึงเป็นภารกิจเร่งด่วนให้กับผู้นำทางการเมืองทั้งสองฝั่งโขง ซึ่งใช้พระธาตุพนมในการควบคุมกำลังพล หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การบร้งรอยการใช้ศาสนาเพื่อรองรับผลประโยชน์ทางการเมือง การควบคุมกำลังพลเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งของระบบการเมืองล้านช้างซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ ของชุมชนที่เป็นอิสระตั้งถิ่นฐานอย่างกระจัดกระจาย โดยมีหลวงพระบางเป็นเมืองศูนย์กลางอำนาจหลักในช่วงปี พ.ศ.1895-2082 ดังนั้นการรวบรวมกำลังคนให้มีลักษณะเป็นหนึ่งเดียวจึงมีความสำคัญ และการใช้ความเชื่อความศรัทธาเป็นเครื่องมือถือได้ว่าเป็นความฉลาดของผู้ปกครองในการควบคุมกำลังพล

ตั้งแต่ทศวรรษที่ 2080 กรุงเวียงจันทน์ในฐานะเมืองศูนย์กลางอำนาจใหม่ที่ได้รับการสถาปนาขึ้นโดยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พระองค์ทรงมีความพยายามในการควบคุมชุมชนที่ขยายตัวลงมาทางตอนใต้ พร้อมทั้งมีการสร้างวัดวาอาราม ศาสนสถานเป็นจำนวนมาก ด้วยความรุ่งเรืองด้านพระพุทธศาสนาในช่วงรัชกาลของพระองค์นี้ กษัตริย์ล้านช้างได้เพียรพยายามนำระบบความเชื่อและศาสนามารับใช้การเมืองผ่าน *กัลปนา* และ *นางจัน* ดังปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรในจารึกบริเวณแอ่งสกลนครที่พบเป็นจำนวนมาก อาทิ ศิลาจารึกวัดผดุงสุข (ธวัช ปุณโณทก, 2530, น.242) ศิลาจารึกวัดแคนเมือง (ธวัช ปุณโณทก, 2530, น.247) ศิลาจารึกวัดถ้ำสุวรรณคูหา 1 เป็นต้น (ธวัช ปุณโณทก, 2530, น.257) หลักฐานเหล่านี้ชี้ให้เห็นเรื่องราวของพระธาตุพนมที่ได้พัฒนามาเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของคนสองฝั่งโขง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องเล่าของหัวหน้าเข้าโอกาส คือ “บั้งจุ่ม”

3.2 บั้งจุ่ม

บั้งจุ่ม มีความหมาย 2 ลักษณะ ลักษณะที่หนึ่ง นางกง เดชอุดม¹⁰ แห่งบ้านโคกก่อ เมืองหนองบก แขวงคำม่วน สปป.ลาว ได้เล่าว่า บั้งจุ่ม คือ หัวหน้าข้าโอกาส อาศัยบริเวณ ดินภูเขาแขวงสุวรรณเขตติดพรมแดนประเทศเวียดนาม เป็นกลุ่มลาวเทิง แต่พูดสำเนียงผู้ไท บั้งจุ่ม จะเป็นผู้มาทำพิธีเปิดงานบุญเดือนสาม หากไม่มีพวกเขาแล้วงานบุญเดือนสามไม่อาจเกิดขึ้นได้ ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นผู้ที่สร้างองค์พระธาตุพนม นอกจากนี้ นางกง เดชอุดม ยังเชื่อว่า

บั้งจุ่ม คือหัวหน้าทาสาวัด ผู้ถือกุญแจพระธาตุพนม อาศัยที่บ้านท่าลั้งและบ้านท่าเทิง ใกล้ชายแดนเวียดนาม สมัยแม่เป็นเด็กน้อยจะรอรับพวกเขาตามเส้นทาง เมื่อขบวนบั้งจุ่มกำลังมาถึงหมู่บ้านท้องฟ้าจะมีดครีมี ลมกรรโชก เราจะโปรยข้าวตอกดอกไม้ตามเส้นทางที่พวกเขาผ่านไป หรือหากไม่ไปเฝ้าดูขบวนบั้งจุ่ม แม่จะสังเกตการปิกธงที่หอเจ้าเอือนสามพระองค์ มันเป็นสัญญาณบอกว่าบั้งจุ่มมาแล้วข้ามของ (แม่น้าโจง ผู้เขียน) ไปวัดพระธาตุพนมแล้ว แต่ 2-3 ปีที่ผ่านมาไม่เห็นพวกเขา คนเฒ่าแก่คงตายหมดแล้ว (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2011)

ในลักษณะที่สอง บั้งจุ่ม ถูกอธิบายว่ามีลักษณะเป็นโบราณ เนื้อหากล่าวถึงภาระหน้าที่ของข้าโอกาสในการดูแลพระธาตุพนม ผู้คนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเชื่อว่า คนไทยสยามเก็บรักษาบั้งจุ่มเอาไว้ พระอธิการสมจิต¹¹ เจ้าคณะเมืองหนองบก แขวงคำม่วน สปป.ลาว ได้ให้ข้อมูลเรื่องบั้งจุ่มว่า “ใน สปป.ลาว ไม่มีใครอยากพูดถึงบั้งจุ่ม อาตมาได้ยินข่าวมาว่า ท่านเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนมได้เดินทางไปบ้านท่าลั้งและบ้านท่าเทิง เพื่อค้นหาบั้งจุ่ม ลูกหลานของหัวหน้าข้าโอกาสได้บอกท่านเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนมว่า ‘บั้งจุ่มบั้งจุ่ม ผู้เฒ่าผู้แก่ได้เฝ้าให้ฟังตายไปหมดแล้ว’” (ไม่รู้จักบั้งจุ่มคนเฒ่าคนแก่ไม่ได้เฝ้าให้ฟังตายกันไปหมดแล้ว) (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2013)

ความเป็นข้าโอกาสพระธาตุพนมสะท้อนให้เห็นถึงประจักษ์พยานความเป็นปึกแผ่นของชุมชนสองฝั่งโขงที่ดำรงพันธะต่อองค์พระธาตุพนม ภารกิจของข้าโอกาสคือการรับใช้วัดวาอาราม หากพิจารณาในอีกมิติหนึ่งแล้วจะเห็นได้ว่า ชุมชนข้าโอกาสพระธาตุพนมคือผลของพัฒนาการการสร้างความเป็นกลุ่มก้อนให้กับคนสองฝั่งโขงได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีวัดทำหน้าที่เป็น

ศูนย์กลางหลักของชุมชน สมาชิกชุมชนไม่ต้องถูกเกณฑ์ไปราชการสงคราม ยกเว้นในกรณีมีพระบรมราชโองการจากกษัตริย์ อาจกล่าวได้ว่า ชุมชนเข้าโอกาสจึงเป็นแหล่งชุมนุมกำลังสำคัญในการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองให้กับผู้นำล้านช้างที่ผู้นำต่างพยายามเข้าครอบครอง ดังในคริสต์ศตวรรษที่ 17 กษัตริย์ล้านช้างมีการแต่งตั้งนารังครธาตุเพื่อความชอบธรรมทางการเมือง ในการควบคุมทางความคิดคนสองฝั่งโขง ดังปรากฏหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรในรูปตำนานที่ผูกพันกับความเชื่อทางพุทธศาสนา

3.3 ความศรัทธาของคนสองฝั่งโขงต่อพระธาตุพนมในสมัยตำนาน

ระหว่างปี พ.ศ.1896 ถึงก่อนวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ.2436 (ก่อนสมัยฝรั่งเศสปกครองล้านช้าง) ประชาชนสองฝั่งโขงรับรู้ตำนานอุรังครธาตุ (พระธาตุพนม) ในเค้าโครงเรื่องเดียวกัน¹² ผู้คนล้วนสำนึกต่อความสำคัญในการกิจเข้าโอกาสพระธาตุพนมร่วมกัน ในขณะเดียวกัน กลุ่มผู้ปกครองสองฝั่งโขงได้สร้างรายได้จากชุมชนเข้าโอกาสผ่านระบบการจัดเก็บภาษีอากร การจัดเก็บส่วย ซึ่งช่วงสมัยตำนานนี้ศูนย์กลางอำนาจทางการเมือง 2 แห่ง อันได้แก่ กรุงเวียงจันทน์และกรุงเทพฯ ต่างพยายามแย่งชิงเข้ากำกับดูแล

3.3.1 ประชาชนสองฝั่งโขงกับพระธาตุพนมสมัยกรุงเวียงจันทน์

พระธาตุพนมเป็นศาสนาดานที่อยู่คู่กับคนสองฝั่งแม่น้ำโขงมาเป็นระยะเวลานาน หลักฐานทางประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นถึงบทบาทของพระมหากษัตริย์อาณาจักรล้านช้างในการเป็นองค์อุปถัมภ์พระธาตุพนม อาทิ การพบจารึกฐานพระพุทธรูปในอุโบสถวัดพระธาตุพนมที่เก่าแก่ตรงกับสมัยพระเจ้าวิสุทธาราช หรือกรณีการพบบันทึกว่า พระโพธิสารราชได้เสด็จมาปฏิสังขรณ์พระธาตุพนมและทำการกัลปนา นอกจากนี้ยังพบว่าพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้เสด็จไปนมัสการพระธาตุพนมในงานบุญเดือนสามเป็นประจำทุกปี (อุคำ พมวงสา, 2509, น.161)

เมื่อครั้งพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้ทำการย้ายศูนย์กลางอำนาจจากกรุงหลวงพระบางมายังกรุงเวียงจันทน์ ในพื้นที่บริเวณฝั่งขวาแม่น้ำโขงปรากฏการค้นพบหลักฐานสถาปัตยกรรม การสร้างวัดวาอารามในบริเวณแอ่งสกลนครเป็นจำนวนมาก หลักฐานเหล่านี้แสดงให้เห็นถึง การขยายตัวของชุมชนล้านช้างมายังพื้นที่ตอนในฝั่งขวาแม่น้ำโขงเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ อาทิ การเกณฑ์กำลังเกณฑ์เข้ารับราชการคราวศึกสงครามในสมัยรัชกาลพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ปรากฏในศิลาจารึกวัดจอมมณี ศิลาจารึกวัดศรีเมือง และศิลาจารึกวัดศรีคูณเมือง (ธวัช ปุณโณทก, 2530, น.127)

นอกจากนี้ การแต่งตั้งนารังครธาตุช่วงทศวรรษที่ 2190 ในสมัยพระสุริยวงศาธรรมิกราช เพื่ออ้างสิทธิความชอบธรรมในการครองบัลลังก์ ควบคู่ไปกับการทำนุบำรุงพุทธศาสนา ซึ่งเป็น

การสะท้อนให้เห็นการนำระบบความเชื่อความศรัทธาเอาเอื้อประโยชน์ทางการเมืองในการควบคุมกำลังไพร่พลในฐานะชุมชนเข้าโอกาสหรือนาจิ้งหรีดที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ

3.3.2 ประชาชนสองฝั่งโขงกับพระธาตุพนมสมัยกรุงเก่า

ช่วงปี พ.ศ. 2322-2436 อาณาจักรสยามปกครองล้านช้างได้ปล่อยให้ชุมชนพระธาตุพนมมีสิทธิปกครองตนเองในฐานะเมืองประเทศราช จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2434 การปฏิรูปการปกครองเป็นเหตุผลที่สยามได้เริ่มเข้ามาแทรกแซงการจัดระเบียบการปกครองเมืองธาตุพนม ในปี พ.ศ. 2436 สยามเป็นเพียงรัฐเดียวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ยังคงรักษาเอกราชเนื่องจากบริเณกับฝรั่งเศสยินยอมให้สยามเป็นรัฐกันชน เมื่อสยามสูญเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้กับฝรั่งเศส สยามได้พยายามเปลี่ยนมโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ ด้วยการลบล้างจุดกำเนิดและจุดร่วมทางวัฒนธรรมของคนสองฝั่งโขง โดยพยายามให้คนฝั่งขวาแม่น้ำโขงต้องมาผูกโยงกับเมืองโคราชและเมืองกรุงเทพทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองมิใช่ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงอีกต่อไป ตัวอย่าง ในปี พ.ศ. 2434 รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม เป็นข้าหลวงต่างพระองค์สำเร็จราชการหัวเมืองลาวพวน¹³ ประทับ ณ เมืองหนองคาย ดูแลพื้นที่อีสานเหนือในพื้นที่อีสานใต้ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากรเป็นข้าหลวงต่างพระองค์ประทับ ณ เมืองลาวกาว¹⁴ (สุรจิตต์ จันทรสาขา, 2528, น.17)

4. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระบบอาณานิคม

เมื่อฝรั่งเศสขยายอิทธิพลเข้าไปในที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง ฝรั่งเศสได้ลบล้างความสืบเนื่องของความศรัทธาที่ผู้คนมีต่อพระธาตุพนมในพื้นที่ปกครอง คนสองฝั่งโขงจากอดีตที่เคยมีสิ่งยึดเหนี่ยวเดียวกันคือความเป็นข้าโอกาสของพระธาตุพนมได้ถูกแรงกดดันทางการเมืองส่งผลให้ผู้คนทั้งสองฝั่งกลายเป็นอื่นระหว่างกัน ในขณะที่เดียวกัน สยามก็ได้นำเสนอเรื่องราวพระธาตุพนมแบบสันนิษฐาน (ดำรงราชานุภาพ, 2537, น.282-283) เพื่อลบล้างความเชื่อในตำนานอูรังคราตุอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวความศรัทธาร่วมกันของคนสองฝั่งโขง ในหัวข้อนี้จะเป็นการอภิปรายใน 3 ประเด็น ครอบคลุมเหตุการณ์ระหว่างปี พ.ศ. 2436-2488 ได้แก่ ความเป็นชาติ ศาสนา และการปรับมโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์

4.1 แคว้นลาว : อาณานิคมฝรั่งเศสแห่งอินโดจีน

4.1.1 รัฐบาลกรุงเวียงจันทน์กับการสร้างความเป็นชาติบนดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง
สำหรับฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง การสร้างรัฐชาติแบบใหม่ได้รับการส่งเสริมจากรัฐบาลอาณานิคมฝรั่งเศสที่ต้องการให้แคว้นลาวเป็นส่วนหนึ่งกับไซ่ง่อน เวียดนาม และกัมพูชาในนามของสหพันธรัฐอินโดจีน (พ.ศ.2430-2497) การสร้างความเป็นชาติบนดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงดำเนินการผ่านเงื่อนไข 3 ประการได้แก่ การสร้างสำนักพลเมืองอินโดจีน ระบบการเมืองแบบใหม่ และระบบการศึกษา

การสร้างสำนักพลเมืองอินโดจีน

รัฐบาลอาณานิคมฝรั่งเศสแห่งอินโดจีนวางรากฐานการสร้างสหพันธรัฐอินโดจีนให้สมบูรณ์ผ่านการปลูกจิตสำนึกพลเมืองอินโดจีนให้กับดินแดนปกครอง 5 แห่ง ได้แก่ กัมพูชา, โคชินไชน่า, อันนัม, ตังเกี๋ย และลาว (Goscha, 2012) แนวคิดเชิงนามธรรมเรื่องพลเมืองอินโดจีนปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมน้อยมาก อย่างไรก็ตาม หน่วยการเมืองนี้ได้ถูกกลุ่มเคลื่อนไหวแบบสังคมนิยมใช้เป็นชื่อเรียกกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองในนาม พรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน (พ.ศ.2473-2498) ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตว่า การสร้างสำนักพลเมืองอินโดจีน หรือการกำหนดให้คนในดินแดนอาณานิคมได้กลายเป็นชาวฝรั่งเศสนั้น สอดคล้องกับข้อเสนอของ Eugen Weber ที่ว่าเป็นการเปลี่ยนชวาวา-ชาวไร่ภาคชนบทในประเทศฝรั่งเศสให้เข้าสู่แนวทางการสร้างรัฐชาติแบบใหม่ของฝรั่งเศสผ่านการสร้างระบบสาธารณูปโภค ที่เน้น ถนน, เส้นทางรถไฟ, สะพาน ในการพัฒนาภาคชนบทของฝรั่งเศสให้ก้าวสู่ความทันสมัยในคริสต์ศตวรรษที่ 20 (Weber, 1977, p.218) เมื่อคนลาวได้เริ่มผ่านขบวนการการปลูกฝังให้มีสำนึกแห่งพลเมืองอินโดจีน อาทิ การวางแผนผังระบบคมนาคมขนส่งในอินโดจีน ซึ่งฝรั่งเศสได้กำหนดให้แคว้นลาวเป็นศูนย์กลางของระบบการคมนาคมขนส่ง การพัฒนาภาคชนบทได้ดำเนินไปพร้อมกับการก่อสร้างระบบสาธารณูปโภค ดังข้อเสนอของ Weber ประชาชนลาวในภาคชนบท คือ ประชากรกลุ่มแรกที่ต้องเข้ารับการเกณฑ์แรงงานเพื่อใช้ในการสร้างความทันสมัยให้กับอินโดจีน

การสร้างความปรองดองให้กับคนเวียดนามกับคนลาว กล่าวคือ รัฐบาลอาณานิคมฝรั่งเศสได้นำคนเวียดนามเข้ามาทำงานในระบบการบริหารราชการแบบใหม่ ในฐานะผู้ช่วยพนักงานเจ้าอาณานิคม ควบคู่ไปกับการเป็นครูสอนนักเรียนลาวในระบบการศึกษาแบบฝรั่งเศส คนเวียดนามไม่ได้ประกอบอาชีพผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเท่านั้น พวกเขายังทำงานในระดับพื้นฐาน กล่าวคือ กรรมกรเหมืองแร่ ช่างฝีมือ (ทงสาวาท ประเสริฐ, 2555, น.69-107)

ระบบการเมืองแบบใหม่

รัฐบาลอาณานิคมฝรั่งเศสได้ตระหนักถึงปัญหาการขาดเสถียรภาพทางการเมืองในลาว นโยบายการแบ่งแยกและปกครอง คือ กลไกหลักในการสร้างระบบการเมืองแบบใหม่ ราชวงศ์หลวงพระบางดูแลพื้นที่หลวงพระบาง ไชยบุรี เชียงขวาง ในฐานะรัฐอารักขา อาณาเขตที่เหลือของลาวอยู่ภายใต้การกำกับดูแลโดยตรงจากรัฐบาลอาณานิคมฝรั่งเศสประจำอินโดจีน ระบบการเมืองแบบใหม่สอดคล้องกับแผนพัฒนาด้านเศรษฐกิจของรัฐบาลอาณานิคมในการผลักดันให้เวียตนามเป็นศูนย์กลางด้านการเมืองในอินโดจีน การก่อตัวของรัฐชาติลาวแบบใหม่ หากพิจารณาองค์ประกอบการก่อตัวของรัฐชาติลาวแบบใหม่ ในเรื่อง ดินแดน พลเมือง ความปรองดอง ความเป็นเอกภาพ เกิดขึ้นเพราะอิทธิพลของฝรั่งเศส ซึ่งมีแนวพรหมแดนด้านตะวันตกบางส่วนเชื่อมติดกับไทย ระบบการเมืองแบบใหม่ได้สร้างความแปลกแยกให้กับคนสองฝั่งโขง เนื่องจาก รัฐบาลแคว้นลาวไม่ได้ปกครองชุมชนพระธาตุพนม ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลอาณานิคมฝรั่งเศสจึงสร้างอัตลักษณ์ใหม่ให้กับคนลาวด้วยการลดทอนความผูกพันที่มีต่อพระธาตุพนมกับรัฐบาลกรุงเทพฯ ไป

สุนทร โภชิตาร และหนูไซ พุมมะจัน (2543, น.518-527) ได้อธิบายระบบการเมืองการปกครองของฝรั่งเศสในแคว้นลาวเพื่อสร้างความแปลกแยกให้พลเมืองลาวกับพลเมืองไทย กล่าวคือ

ช่วงที่ 1 ปี พ.ศ. 2438-2442 รัฐบาลอาณานิคมได้แยกแคว้นลาวออกเป็น 2 เขต คือ เขตภาคเหนือมีเมืองหลวงพระบางเป็นศูนย์กลางอำนาจทางการเมือง ประกอบด้วย 6 แขวง ทั้งนี้ รัฐบาลฝรั่งเศสได้จัดแบ่งเมืองบางแห่งให้ไปขึ้นกับแคว้นตั้งเกีย บรรดาเมืองในเขตปกครองแขวงหัวพันให้ไปขึ้นกับแขวงแพงฮั่วของเวียตนาม เขตภาคใต้ มีเมืองโขงเป็นศูนย์กลาง ประกอบด้วย 7 แขวง เริ่มจากแขวงคำม่วน สุวรรณเขต ถึงชายแดนกัมพูชา

ช่วงที่ 2 ระหว่างปี พ.ศ. 2442-2484 นายพอล ดูแมร์ ผู้สำเร็จราชการฝรั่งเศสประจำแคว้นลาวได้ผ่านร่างกฎหมายให้แคว้นลาวเป็นส่วนหนึ่งของสหพันธรัฐอินโดจีนอย่างสมบูรณ์ในวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2442 พร้อมกำหนดให้สุวรรณเขตเป็นเมืองหลวงชั่วคราว พื้นที่ปกครองลาวที่ขึ้นกับเวียตนามได้ถูกโอนย้ายมาขึ้นตรงกับแคว้นลาว ต่อมาเวียงจันทน์มีฐานะเป็นเมืองหลวง ฝรั่งเศสได้จัดรูปแบบการปกครองแบบใหม่ กล่าวคือ ส่วนกลางกับส่วนท้องถิ่น ระบบรัฐราชการแบบใหม่มีความพิเศษ กล่าวคือ การปกครองส่วนกลางมี 2 หน่วยงานหลัก นครหลวงพระบางในฐานะรัฐอารักขาและรัฐบาลลาว การปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบด้วย 10 แขวง ซึ่งมีหัวหน้าแขวงเป็นชาวฝรั่งเศส คนลาวอยู่ภายใต้การปกครองของ

ฝรั่งเศสได้เริ่มผ่านขบวนการสร้างอัตลักษณ์ชาติแบบใหม่ ภายใต้นโยบายการเมืองอาณานิคม
ฝรั่งเศส (สุนทร โพธิสถาน และหนูไซ พุมมะจัน, 2543, น.519-521)

ระบบการศึกษา

ในลำดับแรก รัฐบาลอาณานิคมมุ่งส่งเสริมระบบการศึกษาแบบฝรั่งเศสให้กลุ่มผู้นำใน
ระบบจารีตดั้งเดิม (ชนชั้นนำหลวงพระบาง) เป็นเป้าหมายหลัก ควบคู่ไปกับการสนับสนุนระบบ
การศึกษาแบบบรรพชิต ชุวชนฝั่งซ้ายได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษามาก่อนอย่างระบบการศึกษา
ตะวันตก การเรียนเขียนอ่านภาษาลาวคำเนนควบคู่กันไปกับการเรียนเขียนอ่านภาษาฝรั่งเศส
อย่างไรก็ตาม ปัญหาด้านภูมิประเทศของลาวที่เต็มไปด้วยป่าเขา พื้นที่ทุรกันดาร การไม่มีทางออก
ทะเล และจำนวนประชากรที่บางเบาในบางพื้นที่ส่งผลให้แคว้นลาวมีความก้าวหน้าในด้าน
การศึกษาที่จำกัด หากแต่ยุวชนคนรุ่นใหม่ของลาวที่ผ่านระบบการศึกษาแบบฝรั่งเศสบางส่วนได้
เริ่มต้นการแสวงหาแนวทางในการสร้างอัตลักษณ์ให้กับคนลาวในสมัยรัฐชาติแบบใหม่ที่แปลก
แตกต่างจากผู้คนฝั่งขวาแม่น้ำโขง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดระบบการศึกษาขั้นสูงในพื้นที่
เวียดนามกับกัมพูชาส่งผลให้ชนชั้นผู้นำลาวได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาต่อในดินแดนดังกล่าว
พร้อมกับการเรียนรู้สังคมที่มีความหลากหลายจากนักเรียน นักศึกษาในสหพันธรัฐอินโดจีน เช่น
เจ้าสุภานุวงศ์ (2452-2534) ตัวแทนสมาชิกราชวงศ์หลวงพระบาง สำเร็จการศึกษาขั้นต้นที่ Lycée
นครหลวงพระบาง เดินทางไปศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น ณ วิทยาลัยฮานอย สำเร็จวิศวกรรมศาสตร์
สาขาโยธา จากประเทศฝรั่งเศส หนึ่งในแกนนำขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชของลาวจากฝรั่งเศสและ
สหรัฐอเมริกาที่เน้นการให้ความร่วมมือของ 3 ชาตินินโดจีนเป็นหลัก (สีชนะ สีสาน, 2532, น.16-
33) ไกสร พรหมวิหาร (2463-2535) ตัวแทนชนชั้นนำสายประชาชน สำเร็จการศึกษาขั้นต้นจาก
โรงเรียนวัดไชยพุม แขวงสุวรรณเขต เดินทางไปศึกษาต่อที่โรงเรียนปะเล็กโตเตวา กรุงฮานอย
และคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยฮานอย ไกसरเป็นผู้นำสังคมนิยมลาวที่ดำเนินการสร้างประเทศ
ตามแนวทางสังคมนิยม ด้วยการล้มล้างระบอบราชาธิปไตย (ไกसर พรหมวิหาร, 2528)

คนสองฝั่งโขงได้เริ่มมีความแปลกแยกด้านแนวคิด ความเชื่อที่มีต่อองค์พระธาตุพนม
อย่างเด่นชัดหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ขบวนการสร้างความแปลกแยกอยู่ภายใต้การ
ควบคุมของกลุ่มผู้ปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งขบวนการพัฒนาประเทศแบบใหม่ในรูปแบบ
ตะวันตก กล่าวคือ ขบวนการทำให้ทันสมัยส่งผลให้ ในทศวรรษที่ 2440 รัฐบาลอาณานิคม
อินโดจีนกับรัฐบาลสยามได้เผชิญกับกลุ่มต่อต้านอำนาจรัฐของชนสองฝั่งโขงในนามกบฏผู้มีบุญ
มีข้อน่าสังเกตว่า ระหว่างปี พ.ศ.2436-ทศวรรษที่ 2440 คนสองฝั่งโขงเชื่อว่าพระธาตุพนมมีความ
ศักดิ์สิทธิ์ “สั่งให้คนเป็นสั่งให้คนตายได้” ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลสองฝั่งโขงจึงต้องแสวงหาหนทางใน

การลคมโนทัศน์ในเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ของพระธาตุพนม ซึ่งพิจารณาได้จากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนฝั่งซ้ายกับฝั่งขวาแม่น้ำโขง

4.1.2 ชุมชนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงในสหพันธรัฐอินโดจีนฝรั่งเศสกับพระธาตุพนม

รัฐบาลอินโดจีนฝรั่งเศสประจำแคว้นลาวได้ใช้มาตรการลบล้างพระธาตุพนมออกจากความทรงจำของคนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ตั้งแต่ พ.ศ.2438 เป็นต้นมา ดังจะสังเกตได้ว่าไม่ปรากฏเนื้อหาพระธาตุพนมในแบบเรียนประวัติศาสตร์ลาว (สำลิด บัวสีสะหวัด, 2539) เนื่องจากการกำหนดรัฐชาติแบบใหม่ในด้านอาณาเขต ซึ่งให้เห็นว่าพระธาตุพนมไม่ได้ตั้งอยู่ในการดูแลของรัฐบาลอาณานิคมฝรั่งเศส หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่ง นั่นก็คือ พระธาตุพนมไม่ใช่มรดกวัฒนธรรมของแคว้นลาวอีกต่อไป¹⁵

ผู้นำทางการเมืองแห่งพระราชอาณาจักรลาวได้แสวงหาปฐมนิยสถานแห่งใหม่ทดแทนความเชื่อความศรัทธาของผู้คนที่มีความเคารพพระธาตุพนม และได้ประกาศให้พระธาตุหลวงแห่งกรุงเวียงจันทน์เป็นศาสนสถานที่สำคัญของชาตินี้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการประกาศอธิปไตยบนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง อีกทั้งมีการรื้อฟื้นพิธีสำคัญอีกหลายประการในพื้นที่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง อาทิ พระราชพิธีหลวงในกรุงหลวงพระบาง อย่างไรก็ตาม ตอนกลางพระราชอาณาจักรลาว ในปี พ.ศ.2484 กรุงเวียงจันทน์ได้เริ่มการจัดงานวันเด็กแห่งชาติขึ้นเป็นครั้งแรก (Nginn, 1959, p.269) การส่งเสริมพิธีการแข่งขันเรือในบริเวณจำปาสักก็พบการประกอบศาสนพิธีทางพุทธศาสนา อาทิ ในวันขึ้นปีใหม่ลาว (วันสงกรานต์) ชาวจำปาสักก็นิยมการทำบุญที่วัดภูจำปาสัก (Nginn, 1959, p.268)

4.1.3 การปรับมโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์บนพื้นที่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง

ในช่วงปี พ.ศ.2436-2497 รัฐบาลอาณานิคมฝรั่งเศสได้ดำเนินนโยบายเช่นเดียวกับสยามในการเปลี่ยนมโนทัศน์ทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของคนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้หันไปผูกพันไขว่ทอดแทนบางกอกยิ่งไปกว่านั้น ในช่วงปี พ.ศ.2436-2532 คนสองฝั่งแม่น้ำโขงไม่มีโอกาสรับรู้เรื่องพระธาตุพนมในตำราเรียนประวัติศาสตร์ฉบับมาตรฐาน รัฐบาลฝรั่งเศสได้ทำการบูรณะพระธาตุหลวงเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของกรุงเวียงจันทน์อันเป็นการริเริ่มสร้างสัญลักษณ์ประจำแคว้นลาว เพื่อลบล้างพระธาตุพนมกับประวัติศาสตร์ลาวที่ส่งผลต่อความเป็นอื่นระหว่างกัน สำหรับชีวิตของคนฝั่งขวาแม่น้ำโขงก็เช่นเดียวกันได้เริ่มเข้าสู่ขบวนการลบเลือนประวัติศาสตร์ความทรงจำพระธาตุพนมออกจากความทรงจำของพวกเขา

4.2 ระบบอาณานิคมภายในของสยาม (Internal Colony of Siam)

4.2.1 ความเป็นชาติ

ในช่วงปลายทศวรรษที่ 2430 เป็นต้นมา คนสองฝั่งโขงได้ถูกหล่อหลอมให้ก่อกำเนิดต่อรัฐชาติแบบใหม่¹⁶ ในที่นี้หมายถึง การสร้างความเป็นชาติภายใต้การกำกับดูแลของศูนย์กลางอำนาจกรุงเทพ กับกรุงเวียงจันทน์ที่มีต่อคนสองฝั่งโขง ซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจ กล่าวคือ รัฐบาลสยามกับการสร้างความเป็นชาติบนดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขง รัฐบาลสยามได้สร้างสำนึกความเป็นชาติให้กับคนต่างชาติต่างภาษาอย่างเป็นรูปธรรม 3 รูปแบบ อันได้แก่ การกำหนดสัญชาติ การยกเลิกระบบกินเมือง และผ่านระบบการศึกษา

การกำหนดสัญชาติไทย

การกำเนิดรัฐชาติแบบใหม่ได้ดำเนินไปพร้อมกับการกำหนดสัญชาติในฐานะพลเมืองไทย การกำหนดเขตแดนและอำนาจอธิปไตย ในปีทศวรรษที่ 2430 รัฐบาลสยามได้ทำการปลูกฝังคตินิรโทษกรรม การรณรงค์การสร้างความเป็นพลเมืองไทย ผ่านการกำหนดสัญชาติความว่า “...แต่สืบไปให้เจ้าหน้าที่แต่ละแผนกการทุกหัวเมืองน้อยใหญ่ เมื่อจะมีการสำรวจสำมะโนครัว หรือหากมีราษฎรมาติดต่อที่จะต้องใช้แบบพิมพ์ของทางราชการ ให้ปฏิบัติใหม่โดยกรอกในช่องสัญชาตินั้นว่า ชาติไทยบังคับสยาม ทั้งสิ้น ห้ามมิให้ลงหรือเขียนในช่องสัญชาติว่า ชาติลาว ชาติเขมร ด้วย ผู้ไทย ฯลฯ...” (เดิม วิกาศย์พจนกิจ, 2546, น.408)

ด้วยเหตุนี้ คนในอาณัติของสยามได้เริ่มการเรียนรู้ค่านิยมแบบใหม่ และลดทอนการใช้วัฒนธรรมลาวลงไปทุกขณะ พร้อมกันนั้นรัฐบาลสยามได้ปฏิรูประบบการเมืองให้ทันสมัยผ่านการยกเลิกระบบการเมืองการปกครองแบบจารีต เพื่อสร้างรัฐชาติแบบใหม่

การยกเลิกระบบกินเมือง

เดิมพื้นที่ฝั่งขวาแม่น้ำโขงมีสถานภาพเป็นรัฐบรรณาการของสยาม ดินแดนเหล่านี้สามารถกำหนดโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ภายในของตนเองอย่างเป็นอิสระ อาทิ ระบบการเมืองแบบล้านช้างหรือระบบอาญาสี่ ประกอบด้วยตำแหน่งเจ้าเมือง อุปราช ราชวงศ์ และราชบุตรซึ่งเราเรียกว่าระบบกินเมือง เป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้ดูแลเมืองธาตุพนมขึ้นอยู่กับกลุ่มอาญาสี่ 2 เมือง กล่าว คือ เจ้าเมืองสระคร (นครพนม) กับเจ้าเมืองบางมุก (มุกดาหาร) ประวัติความเป็นมาของเมืองพระธาตุพนมคือเขตนาจังหัน (ธวัช ปุณโณทก, 2530) ด้วยเหตุนี้ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนมจึงมีบทบาทที่โดดเด่นในการให้คำปรึกษาแก่เจ้าเมืองทั้งสอง ในขณะเดียวกัน ช่วงกลางทศวรรษที่ 2420 รัฐบาลสยามมีความพยายามในการขึ้นทะเบียนพลเมืองพระธาตุพนม (แอมอนิเยร์, 2539, น.148) เพื่อการจัดระเบียบการปกครองและระบบการ

จัดเก็บภาษีที่รัดกุมมากยิ่งขึ้นในปี พ.ศ.2437 รัชกาลที่ 5 ทรงโปรดเกล้าฯ ยกเลิกระบบกินเมือง ในปี พ.ศ.2450 สายตระกูลอาญาสี่เมืองนครพนมได้ลดบทบาททางการเมืองลงไป การยกเลิกระบบกินเมืองสอดคล้องกับการกำหนดสัญญา การสำรวจจำนวนที่แน่นอนของประชากร อันเป็นองค์ประกอบของรัฐบาลแบบใหม่ นอกจากนี้ ความเป็นชาติได้ถูกสร้างขึ้นอย่างเข้มข้นผ่านระบบการศึกษา

ระบบการศึกษา

การสร้างความเป็นปึกแผ่นของคนหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ยังอาศัยระบบการศึกษาแบบสยามเริ่มตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สยามได้ทำการวางโครงสร้างรัฐบาลแบบใหม่ที่ปรากฏเด่นชัดที่สุดคือ ระบบการศึกษาแบบสยามผ่านพุทธศาสนานิกายธรรมยุติ ซึ่งได้รับความนิยมมากยิ่งขึ้นภายหลังการปราบปรามขบวนการผู้มิญญ (ไพฑูรย์ มีกุล, 2515, น.209-211) การรวบรวมเรื่องเล่า ดำเนินในท้องถิ่นต่างๆ หลักฐานประวัติศาสตร์ เพื่อเรียบเรียงขึ้นเป็นพงสาวดารอีสานและถ่ายทอดสู่ชนชั้นนำ เพื่อรองรับการเติบโตของรัฐบาลใหม่ เนื่องจากพลเมืองเหล่านี้ คือ กำลังสำคัญในการมีส่วนร่วมกับระบบบริหารราชการแบบใหม่

ตัวอย่างที่อธิบายได้ชัดเจนที่สุดคือในปี พ.ศ.2456 รัฐบาลสยามได้เริ่มใช้พระราชบัญญัติการประถมศึกษาแห่งชาติควบคู่ไปกับการปรับเปลี่ยนประวัติศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือภายใต้การกำกับดูแลของราชสำนักกรุงเทพ อาทิ การผลิตตำนานพงสาวดารอีสานฉบับหม่อมหลวงอมรวงศ์วิจิตร ฉบับพระยาอำมาตยาธิบดี และฉบับเหล่า ณ ร้อยเอ็ด โรงเรียนของสยามในพื้นที่ฝั่งขวามแม่น้ำโขงถือเป็นขบวนการขจัดเกลางทางสังคมอย่างเป็นขั้นตอนภายใต้ขบวนการสร้างชาติ

ในช่วงทศวรรษที่ 2480 นโยบายการสร้างชาติของจอมพล แปลก พิบูลสงครามได้สร้างมโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์แนวใหม่ให้กับคนฝั่งขวามแม่น้ำโขงผ่านหนังสือเรื่องชนชาติไทยของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ (2499) ดังนั้น คนในพื้นที่คนฝั่งขวามแม่น้ำโขงได้ปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์แบบชาตินิยมไทยที่มีความจงรักภักดีและสำนึกเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรไทยเช่นเดียวกับการรับรู้ของผู้คนในพื้นที่อื่นๆ อาทิ การรับรู้ความสืบเนื่องของเชื้อชาติไทยที่มาจากอาณาจักรล้านเจ้า สุโขทัย อยุธยา กรุงธนบุรี และรัตนโกสินทร์ จะเห็นได้ว่าประวัติศาสตร์ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองอันมีประสิทธิภาพของรัฐบาลสยามในการสร้างความเป็นชาติ

4.2.2 ชุมชนฝั่งขวาแม่น้ำโขงของสยามกับพระธาตุพนม

รัฐบาลสยามได้ตระหนักถึงภูมิหลังของดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงที่ผูกพันกับล้านช้าง ชุมชนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนพระธาตุพนม ซึ่งเป็นชุมชนข้าโอกาสที่มีธรรมเนียมการสักการะเทศกาลบุญเดือน 3 ร่วมกับคนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง อย่างไรก็ตาม กิจกรรมศาสนาเป็นเรื่องเอกเทศที่ทางการให้สิทธิแก่ท้องถิ่นในการดำเนินการ

ในช่วงปี พ.ศ.2436-2488 สยามได้พัฒนาพื้นที่อันทวารวดีในบริเวณฝั่งขวาแม่น้ำโขงเพื่อให้สอดคล้องกับการปฏิรูปประเทศตามขบวนการทันสมัย ระบบการเกณฑ์แรงงานกับระบบราชการแบบใหม่ ได้สร้างผลกระทบต่อโครงสร้างสังคมท้องถิ่น ทศวรรษที่ 2440 รัฐบาลสยามได้เผชิญกับกลุ่มต่อต้านอำนาจรัฐในนามกบฏผู้มีบุญที่เชื่อว่ายุคสมัยพระศรีอริยเมตไตรย์กำลังจะมาถึง สังคมจะปราศจากการกดขี่ขูดรีด หินแสด (หินลูกจริง) จะกลายเป็นทองคำ หมูจะกลายเป็นยักษ์ เป็นที่น่าสังเกตว่า ในปี พ.ศ.2444 ชุมชนข้าโอกาสพระธาตุพนมฝั่งขวาแม่น้ำโขง คือ ชุมชนที่รอดพ้นจากการชี้นำของกลุ่มกบฏผู้มีบุญ พระครูวิโรจน์รัตน์ได้อธิบายแบบสมเหตุผลมาลงแนวคติอิทธิปาฏิหาริย์ อาทิ หมูจะกลายเป็นยักษ์ เงินทองจะกลายเป็นกรวด ทราช กรวด ลูกแก้วจะกลายเป็นแก้วแหวนเงินทอง เป็นต้น ท่านได้ชี้ให้ประชาชนสังเกตนัยน์ตาของรูปปั้นสัตว์ในวัดพระธาตุพนม แล้วตั้งคำถามว่า สิ่งเหล่านี้จะกลายเป็นทองคำได้อย่างไร (เดิม วิชาญพจนกิจ, 2542, น.434-435)

หลังกบฏผู้มีบุญ ในปี พ.ศ.2448 รัชกาลที่ 5 ได้ทรงอนุมัติกฎหมายฝัสดาง ห้ามไม่ให้มีราษฎรเข้าทรงลงเจ้า สุนผิ มีผีให้ ผีฟ้า ผีเมศศักดิ์หลักเมือง (ไพฑูรย์ มีกุล, 2515, น.209) กฎหมายฉบับนี้คือ มาตรการที่สยามได้ใช้ลดมนต์เสน่ห์ในด้านอิทธิปาฏิหาริย์ของพระธาตุพนมลงอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากชุมชนข้าโอกาสพระธาตุพนมมีจารีตการบูชาหอเจ้าเฮือน 3 ตน พิเชฐ สายพันธ์ (2542, น.44) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ส่วนใหญ่ของหอผีบรรพบุรุษล้วนตั้งอยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงซึ่งตั้งแต่วันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ.2436 เป็นต้นมา พื้นที่ส่วนนี้อยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลอาณานิคมฝรั่งเศส มีข้อสังเกตว่า กฎหมายฝัสดาง คือ การมุ่งทำลายจารีตประเพณีการนับถือผีบรรพบุรุษร่วมกันของคนสองฝั่งโขง หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา พระธาตุพนมคือตัวแทนปูชนียสถานที่รัฐบาลกรุงเทพใช้เป็นสัญลักษณ์ในการประกาศอธิปไตยของราชอาณาจักรไทยบนพื้นที่ฝั่งขวาแม่น้ำโขง

4.2.3 การปรับมนต์ทัศน์ทางประวัติศาสตร์บนพื้นที่ฝั่งขวาแม่น้ำโขง

ช่วงปี พ.ศ.2436-2540 ประวัติศาสตร์พระธาตุพนมจำกัดตัวอยู่แต่ในชุมชนพระธาตุพนม และชุมชนข้าโอกาสควบคู่ไปกับการเผยแพร่ตำนานพระธาตุพนม การลดทอนความศักดิ์สิทธิ์

ขององค์พระธาตุพนมอยู่ภายใต้การกำกับของ กรมพระยาดำรงราชานุภาพในการอธิบาย พระธาตุพนมแบบสันนิษฐานซึ่งเป็นการบันทึกความศักดิ์สิทธิ์ในสมัยดำนานลงไป (ดำรงราชานุภาพ, 2537, น.282-283) กระนั้นก็ตาม คนส่วนใหญ่ฝั่งขวาแม่น้ำโขงที่เกิดระหว่างสงครามโลก ครั้งที่ 2 ได้ผ่านเข้าหลอมของประวัติศาสตร์กระแสหลักที่สร้างความเป็นพลเมืองไทยที่เป็นหนึ่งเดียวและสูญเสียความสำคัญความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันกับคนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงแล้ว โดยมากเชื่อว่าตนเป็นคนไทยตั้งถิ่นฐานและสืบเชื้อสายมาจากอาณาจักรสุโขทัย อโยธยา รัตนบุรี และรัตนโกสินทร์ ตามลำดับ พระธาตุพนมกับประวัติศาสตร์ไทยจึงส่งผลต่อความเป็นอื่นระหว่างกันให้กับคนสองฝั่งโขง

5. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสมัยสงครามเย็นและสมัยหลังอาณานิคม ระหว่างปี พ.ศ.2488-2533

ช่วงปี พ.ศ.2488-2533 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสมัยสงครามเย็นและสมัยหลังอาณานิคมได้ส่งผลต่อการก่อตัวอัตลักษณ์ใหม่ให้กับคนสองฝั่งโขงซึ่งมีความแปลกแยกระหว่างกัน ทั้งนี้คนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเชื่อมั่นต่อ “ความเป็นคนลาว” สำหรับคนฝั่งขวาแม่น้ำโขงได้เริ่มแสวงหาอัตลักษณ์ให้กับคนในฐานะ “คนอีสาน คนไทยอีสาน” เนื้อหาในส่วนนี้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ประเด็น คือ การควบคุมเชิงพื้นที่ในรูปแบบใหม่และสำนึกคนสองฝั่งโขง

5.1 การควบคุมเชิงพื้นที่ในรูปแบบใหม่สมัยสงครามเย็น

5.1.1 การควบคุมเชิงพื้นที่ในรูปแบบใหม่สมัยสงครามเย็นบนพื้นที่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง

สงครามกลางเมืองในพระราชอาณาจักรลาว (พ.ศ.2497-2518) ได้ก่อความวุ่นวายทางการเมืองส่งผลให้คนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงได้ถูกแบ่งแยกตามอุดมการณ์ทางการเมือง เนื่องจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกากับรัฐบาลสหภาพโซเวียตรัสเซียได้เลือกใช้ดินแดนอินโดจีนเป็นสมรภูมิสงครามเย็น ซึ่งแบ่งสงครามเย็นออกเป็น 2 ระยะ

สงครามเย็นครั้งที่ 1 (พ.ศ.2488-2518) ประชาชนฝั่งซ้ายหรือฝั่งตะวันออกแม่น้ำโขงแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม *กลุ่มที่ 1* กลุ่มที่นิยมรัฐบาลพระราชอาณาจักรลาว บ้านด่าน เมืองหนองบก (พื้นที่เก็บข้อมูล) ที่ตั้งอยู่ ฝั่งตรงข้ามพระธาตุพนมเป็นพื้นที่ของรัฐบาลฝ่ายขวาที่นิยมกษัตริย์ มีรัฐบาลราชอาณาจักรไทยกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาเป็นพันธมิตร *กลุ่มที่ 2* กลุ่มนิยมความเป็นกลาง คนสองกลุ่มแรกมีความศรัทธาต่อพระธาตุพนม โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนบ้านด่านเซบั้งไฟ (พื้นที่เก็บข้อมูล) ซึ่งครั้งหนึ่งเป็นศูนย์กลางเมืองละคร (นครพนม) ในปี พ.ศ.2280 จึงย้ายศูนย์กลางมาตั้งที่ฝั่งตะวันตกหรือฝั่งขวาแม่น้ำโขง (เดิม วิกาศย์พจนกิจ, 2546, น.228, 232)

กลุ่มที่ 1 และ 2 อยู่ภายใต้การนำของรัฐบาลฝ่ายพระราชอาณาจักรลาว ที่มีศูนย์บัญชาการประจำกรุงเวียงจันทน์ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกาและพันธมิตร กลุ่มที่ 3 กลุ่มที่นิยมสังคมนิยม รู้จักกันทั่วไปว่ากลุ่มขบวนการประเทศลาว ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับการหล่อหลอมให้ยึดมั่นต่อแนวทางการสร้างชาติแบบใหม่ ในบางครั้งคนเหล่านี้ไม่เคารพต่อระบบความเชื่อท้องถิ่น เช่น การไม่นับถือหอเจ้าเฮือน 3 คน หรือพระธาตุพนม เป็นต้น รัฐบาลประเทศลาวที่มีศูนย์บัญชาการที่เมืองซำเหนือ แขวงหัวพัน โดยได้รับการช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียตและประเทศในค่ายสังคมนิยม คนกลุ่มที่ 3 ได้เริ่มลดความศรัทธาที่มีต่อองค์พระธาตุพนมลงตามลำดับ สงครามเย็นครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ.2518-2533 พบหลักฐานรัฐบาลสปป.ลาว ได้ผลิตตำราเรียนประวัติศาสตร์ชาติฉบับมาตรฐาน ควบคู่ไปกับการลบเรื่องพระธาตุพนมออกจากตำราเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น

5.1.2 การควบคุมเชิงพื้นที่ในรูปแบบใหม่สมัยสงครามเย็นบนพื้นที่ฝั่งขวาแม่น้ำโขง

ผู้นำทางการเมืองของราชอาณาจักรไทยประสบความสำเร็จในการปลูกจิตสำนึกร่วมให้กับข้าโอกาสพระธาตุพนมในพื้นที่ฝั่งขวาแม่น้ำโขงเข้ากับวัฒนธรรมหลักสยาม ภายใต้หลักการชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ การสร้างวาทกรรมภักย์คอมมิวนิสต์ การตีตราคนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงในนิยามลาวขาว (ลาวเสรีนิยมประชาธิปไตยที่เลื่อมใสในระบบการเมืองที่มีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุข) หรือลาวแดง (ลาวคอมมิวนิสต์) มีข้อสังเกตว่า รัฐบาลกรุงเทพฯ แห่งราชอาณาจักรไทยได้สร้างองค์ความรู้เรื่องพระธาตุพนมเอาไว้ 3 ลักษณะ กล่าวคือ ลักษณะที่ 1 การผลิตซ้ำตำนานพระธาตุพนมในรูปแบบหนังสือ ลักษณะที่ 2 การสนับสนุนเทศกาลบุญเดือน 3 พระธาตุพนมในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เป็นงานประจำปีที่สำคัญของอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ลักษณะที่ 3 การส่งเสริมให้สถานศึกษาส่วนท้องถิ่นได้สร้างหลักสูตร หรือเนื้อหาที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งเรื่องพระธาตุพนมได้ปรากฏในเนื้อหาส่วนดังกล่าว

5.2 สำนักของคนสองฝั่งโขง

หลังสงครามเย็นปรากฏกระแสการได้กลับแนวคิดการผูกขาดอำนาจทางอุดมการณ์โดยรวมของโลกเสรีนิยมตะวันตกกับโลกสังคมนิยม บทความนี้ได้ค้นพบพัฒนาการการสร้างอัตลักษณ์ของคนสองฝั่งโขงก่อนสมัยสงครามเย็นและสำนักของคนสองฝั่งโขงยังปรากฏสืบเนื่องมาถึงสมัยสงครามเย็น

5.2.1 สำนักคนสองฝั่งโขงก่อนสมัยสงครามเย็น

สำนักของคนสองฝั่งโขงในระบบอาณานิคมและระบบอาณานิคมภายในสามารถวิเคราะห์ได้จากสถานการณ์ทั่วไปช่วงสงครามไทย-ฝรั่งเศส ด้วยการแบ่งความสำนึกของคนสองฝั่งโขงใน 2 กลุ่ม กล่าวคือ ชนชั้นนำกับประชาชน

กลุ่มชนชั้นนำ พบหลักฐานผู้นำทางการเมืองสองฝั่งโขงระหว่างลาว-ไทย มีแนวความคิดร่วมกันในการต่อต้านอำนาจฝรั่งเศส เจ้าเพชรราชได้ยื่นข้อเสนอต่อจอมพลตรี หลวงพิบูลสงครามเอาไว้ 2 ประการด้วยกัน *ประการแรก* หากต้องการให้ลาวร่วมมือทำสงครามขับไล่ฝรั่งเศส รัฐบาลไทยสัญญาว่าจะไม่เอาลาวฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้เป็นไทยแบบเดียวกับภาคอีสาน แต่ต้องมีระบบการเมืองแบบสหรัฐ *ประการที่สอง* การรบกัณอย่าให้คนไทยภาคอีสานเข้ามารบในลาวฝั่งซ้าย เพราะเป็นคนเชื้อชาติเดียวกันขอให้ไทยรบกับฝรั่งเศสเท่านั้น (สิลา วีระวงส์, 2539, น.325-326)

กลุ่มชนชั้นนำสายประชาชน อาทิ ฟอง สิทธิธรรม มีความปรารถนาจะนำดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งกับคนฝั่งขวาแม่น้ำโขง ทั้งนี้ฟองมุ่งการสร้างสถาบันการศึกษาในชั้นสูง กล่าวคือ ระดับอุดมศึกษาเพื่อเปิดกว้างด้านการศึกษาให้กับคนสองฝั่งโขง

สำหรับภาคประชาชนเหตุการณ์ในช่วงสงครามไทย-ฝรั่งเศส คนสองฝั่งโขงดูเคลื่อนไหวซึ่งกันและกันในปี ค.ศ.1941 คนสองฝั่งโขงทะเลาะวิวาทกันอยู่เนืองๆ ร้องคำกันไปมา คนฝั่งซ้ายคัดค้านฝั่งขวาเป็นหมาขี้ขี้ไทย ส่วนคนฝั่งขวาได้โต้กลับว่าคนฝั่งซ้ายเป็นหมาฝรั่ง (สิลา วีระวงส์, 2539, น.325) ระหว่างปี ค.ศ.1945-1954 กลุ่มคนสองฝั่งโขงที่มีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ริมแม่น้ำโขงส่วนใหญ่แล้วจะเป็นเครือญาติกัน บางคนถือสองสัญชาติ การต่อสู้เพื่อเอกราชของลาวได้อาศัยดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงเป็นฐานปฏิบัติการด้วย เส้นพรมแดนที่รัฐบาลทั้งสองได้กำหนดขึ้น มีอายุยุติการไปมาหาสู่ระหว่างคนสองฝั่งโขงได้ ซึ่งงานบุญเดือนสาม คือห้วงเวลาแห่งการพบปะญาติมิตร คนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงได้ค้างแรมที่วัดพระธาตุพนม 1-2 คืน ก่อนการเดินทางกลับ (กงเดช อุดม, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2011; มงคล ศรีธรรมมา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2554)

5.2.2 สำนักคนสองฝั่งโขงสมัยสงครามเย็น

ก่อนวันที่ลาวเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ.1975 กล่าวคือ วันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ.2518 พระธาตุพนมล่ม ทำให้คนลาวฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงบางกลุ่มรู้สึกว่าการสูญเสียทุกอย่างในชีวิต เมื่อรัฐบาลกรุงเทพฯ ได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุพนมในศิลปะแบบไทย คนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงในปัจจุบันให้ความเห็นว่าองค์พระธาตุพนมหลังการ

บุรณะ ไม่มีความงดงามทัดเทียมกับของเดิม ซึ่งสอดคล้องกับข้อคิดของนายโพธิชาตวัฒน์
คนฝั่งขวาแม่น้ำโขงได้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ข้างต้นในปี พ.ศ.2518 (โพธิชาต, 2518)

มโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ของคนสองฝั่งโขงต่อพระธาตุพนม เน้นความ
ปรองดองต่อความงดงามขององค์พระธาตุ หมายถึง ความงามแบบพื้นเมืองที่ไม่มีการเจือปน
กับศิลปะแบบไทย ความสำนึกร่วมกันของคนสองฝั่งโขงเป็นเรื่องที่มีมาโดยธรรมชาติหรือ
เกิดจากการปั้นแต่งจากผู้นำทางการเมืองกรุงเวียงจันทน์

ยกตัวอย่าง ในปี พ.ศ.2537 สปป.ลาว ผลิตตำราเรียนประวัติศาสตร์ระดับชั้นมัธยม
ปีที่หนึ่ง แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ภาคส่วน ภาคส่วนที่หนึ่ง สมัยประณมโบราณ ภาคส่วนที่สอง
คือ ระบอบศักดินาลาว เนื้อหาในบทที่ 6 สมัยรัชกาลพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชไม่ปรากฏเรื่อง
พระธาตุพนม กลับให้ความสำคัญกับพระธาตุหลวง ความว่า “พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ยังได้
สร้างพระธาตุหลวง ขึ้นใน ค.ศ.1566 ซึ่งเป็นพระมหาธาตุอันใหญ่หลวง, เลื่อมใสตั้งอยู่ใ
กลาง เมืองเวียงจันทน์ พระธาตุหลวง ดังกล่าวได้เป็นที่นับถือของปวงชนลาวทั่วประเทศ, ซึ่ง
แต่ละปี ก็มีการคบงันในงานนมัสการพระธาตุหลวง หรือที่ชาวลาวเราเรียกว่า บุญพระธาตุ
หลวง สืบทอดกันมา แต่โบราณกาล นอกนี้พระองค์ยังได้สร้างแปงวัดองค์คือ, วัดศรีเมือง, วัด
จันทร์, อยู่ทีนครเวียงจันทน์ และวัดอิงยังอยู่สุวรรณเขต, พระธาตุศรีโคตรบองอยู่แขวงคำ
ม่วน...” (แบบเรียนประวัติศาสตร์ลาวชั้นมัธยมปีที่หนึ่ง, 2537, น.48-49) รัฐบาล สปป.ลาว
ต้องการสร้างประวัติศาสตร์กระแสหลักแนวใหม่ ด้วยการให้ความสำคัญกับพระธาตุหลวง
เวียงจันทน์ พร้อมทั้งการนำเนื้อหาเกี่ยวกับผู้นำ ราชวงศ์ และพุทธศาสนาในประวัติศาสตร์
นิพนธ์แบบสังคมนิยม

ตั้งแต่ทศวรรษที่ 2530 ชุมชนบ้านด่าน เมืองหนองบก แขวงคำม่วนซึ่งเป็นชุมชน
ดั้งเดิมของเมืองธาตุพนม บริเวณเข้างัฟโหลบรรจบกับแม่น้ำโขง ได้รับอนุญาตให้จัดงาน
ประเพณีบุญเดือนสาม ช่วงปี พ.ศ.2529-2540 คนสองฝั่งโขงได้พบปะกันอย่างปกติในงาน
บุญเดือนสามเพื่อสักการะพระธาตุพนม คำพูดที่จะได้ยินเสมอว่า “พวกเขาคือคนกลุ่ม
เดียวกัน บ่แม่นไทย บ่แม่นลาว เขาคำลั้งไปสักการะพระธาตุ มันเป็นธรรมเนียมของเขา...”
(กง เสดอุดม, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2554) ข้อความนี้แสดงให้เห็นการสำนึก
ร่วมกันของคนสองฝั่งโขงในเรื่องกลุ่มเชื้อชาติเดียวกัน ผู้มีสายเลือดเดียวกัน มีภาษา
วัฒนธรรมและศาสนาร่วมกันในฐานะลูกพระธาตุหรือข้าโอกาสพระธาตุพนม โดยปราศจาก
อิทธิพลของรัฐชาติแบบใหม่ แต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไป คือ เส้นพรมแดนได้ถูกนำมาใช้ตาม

แนวคิดรัฐชาติแบบใหม่ที่คนสองฝั่งไม่อาจสร้างเอกภาพเช่นในอดีตเนื่องจาก พวกเขาไม่สามารถเดินทางข้ามลำน้ำโขงได้อย่างเสรี

ตั้งแต่ปี พ.ศ.2538 เป็นต้นมา รัฐบาล สปป.ลาว ได้เริ่มรวบรวมตำนานพระธาตุในสถานที่ต่างๆ บริเวณฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงและเผยแพร่สู่ประชาชน ได้แก่ พระธาตุหลวงเวียงจันทน์ (1995) ตำนานพระธาตุโพน (2011) ตำนานพระธาตุอิงฮัง และตำนานพระธาตุศรีโคตรบอง (1999) ผู้เขียนได้ตั้งข้อเสนว่า การเรียบเรียงและเผยแพร่ตำนานเหล่านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการสร้างศูนย์รวมจิตใจแห่งใหม่ทดแทนความศรัทธาที่มีต่อตำนานพระธาตุพนม พร้อมกันนั้น ผู้เขียนได้ตั้งข้อเสนว่า รัฐบาล สปป.ลาว ได้รณรงค์การจัดงานประเพณีบุญเดือนสาม ณ วัดวามารามประจำท้องถิ่นที่มีพระอัฐิธาตุของพระพุทธเจ้าประดิษฐานอยู่ด้วย งานบุญเดือนสามพระธาตุพนมฝั่งขวาแม่น้ำโขงไม่ใช่เทศกาลที่คนสองฝั่งโขงต้องเดินทางไปสักการะและพบปะญาติมิตรเช่นในอดีต อีกทั้งการพัฒนาระบบคมนาคมขนส่งที่มีความก้าวหน้าส่งผลให้การเดินทางไปมาหาสู่ของคนสองฝั่งโขงมีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ผู้คนทั้งสองฝั่งจึงไม่มีความจำเป็นที่ต้องเฝ้ารอกงานบุญเดือนสามเพื่อพบปะญาติพี่น้องอีกต่อไป

พระธาตุพนมคือสัญลักษณ์ในการยึดเหนี่ยวจิตใจของคนสองฝั่งโขงจากสมัยตำนานสู่ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การก่อตัวของประวัติศาสตร์สมัยใหม่ได้สร้างความแปลกแยกให้กับคนสองฝั่งโขง ช่วงปี พ.ศ.2540-2556 คนสองฝั่งโขงจำต้องแสวงหาหนทางในการสร้างประวัติศาสตร์ภูมิภาคร่วมกัน เพื่อรองรับการเติบโตของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในชุมชนโลกร่วมสมัย

6. คนสองฝั่งโขงกับการปรับโน้ตสน้ทางประวัติศาสตร์หลังสงครามเย็น

หลังสงครามเย็น คนสองฝั่งโขงได้เกิดความรู้สึกรังเกียจเคียดจันท์ระหว่างกันขึ้น ในฐานะพลเมืองของระบบรัฐชาติแบบใหม่ที่ถูกสร้างขึ้น โดยสยามกับอินโดจีนฝรั่งเศส พวกเขาได้ถูกหล่อหลอมให้เชื่อและยึดมั่นในสิ่งสมมุติที่รัฐบาลทั้งสองประเทศได้สร้างขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการยึดมั่นต่อทัศนคติความเชื่อการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ ศาสนา และการมีศัตรูร่วมกัน เมื่อสงครามเย็นยุติลงไปพร้อมกับการเสื่อมถอยของโลกทัศน์ประชาธิปไตยกับสังคมนิยม¹⁷

ตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 2530 บรรยากาษที่เอื้ออาทรในการไปมาหาสู่ของคนสองฝั่งโขงได้เกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง นับเป็นเรื่องที่น่ายินดี โดยเฉพาะความสะดวกสบายคราวเทศกาลบุญเดือนสามงานนมัสการพระธาตุพนม นางกง เดชอุดม เล่าว่า “...แต่ก่อนเดินทางไปมา

ยากลำบาก มีแต่ปากกับหู แต่ทุกวันนี้ ดุสิตนนทนทางสะดวกสบาย บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง จะข้ามของตอนใดก็ได้ แสงไฟสว่างไสวไปหมด งามหลาย มั่นเป็นดังคำกล่าวของอ้ายน้องที่เข้ามาสมัยปลดปล่อยที่บอกว่า ช่วงแรกเขาต้องอดทน มันอดคัดค้าน แต่ต่อไปภายหน้า เขาสิรุ่งเรือง” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2554) ช่วงปี พ.ศ.2540-2558 รัฐบาลสองฝั่งแม่น้ำโขงได้เปิดจุดผ่อนปรนชั่วคราว หรือเรียกว่า ตลาดนัด คนสองฝั่งแม่น้ำโขงสามารถไปมาหาสู่กันได้อย่างน้อย 2-3 วัน ต่อสัปดาห์ ภายใต้อาณัติการณดังกล่าว การปรับมโนทัศน์ของคนสองฝั่งโขงจึงควรได้รับการพิจารณาใน 2 ประเด็น การปรับมโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ของคนสองฝั่งโขงกับการเปลี่ยนผ่านประวัติศาสตร์ชาติสู่ประวัติศาสตร์ภูมิภาค

6.1 การปรับมโนทัศน์ทางประวัติของคนสองฝั่งโขง

หลังสงครามเย็น มโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ของคนสองฝั่งโขงที่มีต่อพระธาตุพนมได้ถูกสร้างขึ้นอย่างสมบูรณ์ในฐานะความรู้ 2 ชุด หนทางการก้าวผ่านประวัติศาสตร์ชาติไปยังประวัติศาสตร์ภูมิภาคไม่มีรูปแบบที่แน่ชัด เมื่อ สปป.ลาวได้เป็นสมาชิกอาเซียนในปี พ.ศ.2540 มโนทัศน์ของคนสองฝั่งโขงกับพระธาตุพนมจึงเป็นเรื่องที่ควรศึกษาและวิเคราะห์ เนื่องจาก สมัยประวัติศาสตร์ชาติได้สร้างการรับรู้เรื่องพระธาตุพนมออกเป็น 2 ชุด

ชุดที่ 1 รัฐบาล สปป.ลาว ได้สร้างมโนทัศน์การเป็นเจ้าของดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงหรือพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของราชอาณาจักรในช่วงปี พ.ศ.1896-2322 เอาไว้ 3 ลักษณะ ลักษณะที่ 1 ความยิ่งใหญ่ของอาณาจักรศรีโคตรบูรณ์ ลักษณะที่ 2 พระมหากษัตริย์ราชวงศ์ล้านช้างเป็นผู้อุปถัมภ์องค์พระธาตุพนม ลักษณะที่ 3 หัวหน้าข้าโอกาสพระธาตุพนมเป็นกลุ่มคนที่อาศัยในบริเวณฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง

ชุดที่ 2 รัฐบาลราชอาณาจักรไทยได้สร้างมโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ให้กับคนฝั่งขวาแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุพนมในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ กล่าวคือ เทศกาลบุญเดือนสามกับการท่องเที่ยวนานาชาติ การสักการะองค์พระธาตุพนมตามราศีเกิดและวันเกิด

การปรับมโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ให้กับคนสองฝั่งโขงต้องดำเนินไปอย่างมีขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 การเลือกพระธาตุพนมเป็นแก่นหลักของเรื่อง ขั้นตอนที่ 2 การเผยแพร่แนวคิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการควบคุมพื้นที่ความเชื่อ กล่าวคือพระธาตุพนมของสยามกับฝรั่งเศส ขั้นตอนที่ 3 การถ่ายทอดพระธาตุพนมในสายตาของคนสองฝั่งโขงกับการต่อสู้เพื่อความเป็นเอกภาพจากตำนานสู่ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (ก่อน พ.ศ.2436) สู่ประวัติศาสตร์ชาติ (พ.ศ.2436-2540) และประวัติศาสตร์ภูมิภาคระหว่าง พ.ศ.2540-2556 จะสามารถสะท้อนจุดยืนทางประวัติศาสตร์ที่มีมาอย่างยาวนานร่วมกันในรูปแบบใด อาจถือ

เป็นภารกิจของคนสองฝั่งแม่น้ำโขงที่มีอาจแสงหาบทสรุปได้ในระยะเวลาอันสั้น เฉพาะคนสองฝั่งแม่น้ำโขงเท่านั้นที่ต้องหาหนทางในการสร้างประวัติศาสตร์ภูมิภาคร่วมกัน บนรากฐานของการปรองดอง เอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้องค์พระธาตุพนมในรูปแบบพหุวัฒนธรรมกับการศึกษาในห้วงโลกาภิวัตน์ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2551, น.113-154)

6.2 การเปลี่ยนผ่านประวัติศาสตร์ชาติสู่ประวัติศาสตร์ภูมิภาค

นับตั้งแต่ สปป.ลาว เข้าร่วมเป็นสมาชิก ASEAN ในปี พ.ศ.2540 ถึง ปี พ.ศ.2558 ระยะเวลา 18 ปี ถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนของประวัติศาสตร์ภูมิภาคที่คนสองฝั่งโขงควรแสวงหาจุดร่วมกันในการสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีของความเป็นภูมิภาคเดียวกัน คนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ก็มีความพร้อมในการเรียนรู้ระบบเศรษฐกิจและสังคมแบบใหม่ ในขณะที่คนฝั่งขวาแม่น้ำโขงก็ควรที่จะปลดปล่อยความคิดการรังเกียจเคียดแค้นทางเชื้อชาติ และวัฒนธรรมที่มีต่อผู้คนฝั่งตรงกันข้าม และทำความเข้าใจจากเหง้า ประวัติศาสตร์ความเป็นมา เพื่อลดอคติที่เคยถูกสร้างให้มีต่อกัน คนสองฝั่งโขงกับพระธาตุพนมคือตัวอย่างของชุมชนที่มีระบบความเชื่อ ศาสนา และการเมืองร่วมกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ระบบอาณานิคม รัชชาติแบบใหม่ได้แบ่งแยกผู้คนสองฝั่งออกจากกัน ในสภาวะช่วงเวลาของการเปลี่ยนผ่านประวัติศาสตร์ชาติสู่ประวัติศาสตร์ภูมิภาคนี้ คนสองฝั่งโขงต้องแสวงหาทางออกร่วมกันในการรื้อฟื้นและคิดค้นประวัติศาสตร์ภูมิภาคขึ้น ด้วยการนำพระธาตุพนมมาเป็นประเด็นหลักในการศึกษาภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ เพื่อสร้างชุมชนสองฝั่งโขงบนรากฐานความเสมอภาค เอกภาพ ภารดรภาพ สร้างความเข้มแข็งให้รู้เท่าทันสถานการณ์อาเซียนในสังคมโลก อันมีขั้นตอนที่สำคัญดังนี้ *หนึ่ง* การจัดตั้งคณะกรรมการร่างประเด็นคนสองฝั่งแม่น้ำโขงกับพระธาตุพนม *สอง* การร่วมมือกันเพื่อเก็บรวบรวมตำนานท้องถิ่นสองฝั่งแม่น้ำโขง *สาม* การคัดกรองตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุพนม ภารกิจการเปลี่ยนประวัติศาสตร์ชาติสู่ประวัติศาสตร์ภูมิภาค จึงเป็นหน้าที่ของทุกคนในพื้นที่สองฝั่งโขง มิใช่เพียงเป็นภาระหน้าที่ของภาครัฐเท่านั้น

7. บทสรุป

การรับรู้เกี่ยวกับพระธาตุพนมในสายตาของคนสองฝั่งโขงมีประเด็นหลักที่สะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้คนสองฝั่งโขงในสองลักษณะ กล่าวคือ *ประการที่หนึ่ง* กลุ่มผู้ปกครองกับการใช้ความศรัทธาต่อองค์พระธาตุพนมเพื่อควบคุมกำลังคนที่ทรงพลังในสมัยตำนาน ช่วงทศวรรษที่ 1550-1890 คนสองฝั่งโขงมีเอกภาพและความปรองดองอันเนื่องมาจาก

มโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ที่มีต่อพระธาตุพนมในรูปแบบตำนานและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งผลิตขึ้นโดยกลุ่มผู้นำสายราชวงศ์ล้านช้างกรุงเวียงจันทน์ ผู้คนสองฝั่งโขงมีสถานภาพเป็นข้าโอกาสพระธาตุพนม ซึ่งผู้นำทางการเมืองนำพันธะทางด้านศาสนาเป็นกลไกในการควบคุม กำลังไพร่พล

ประการที่สอง กลุ่มผู้ปกครองกับการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ที่มีต่อองค์พระธาตุพนมในหมู่คนสองฝั่งโขงอันเป็นผลมาจากอิทธิพลของระบบเศรษฐกิจการเมืองที่แปรเปลี่ยนไป ดังจะเห็นได้จากในทศวรรษที่ 1890 เมื่อฝรั่งเศสเข้าควบคุมการปกครองอาณาจักรลาว ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นการสร้างความแปลกแยกในหมู่คนสองฝั่งโขง ฝรั่งเศสได้เปลี่ยนมโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ของผู้คนในปกครองที่มีต่อพระธาตุพนม อาจกล่าวได้ว่าเป็นกลยุทธ์ที่ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ยิ่งไปกว่านั้นแล้ว ในช่วงปี พ.ศ.2436-2540 ผู้นำทางการเมืองทั้งสองฝั่งโขงได้ปรับเปลี่ยนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเข้าสู่ระบบประวัติศาสตร์ชาติตามแนวคิดรัฐชาติอย่างประเทศในตะวันตก คนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงถูกทำให้มีความคิดแปลกแยกออกจากฝั่งขวาแม้จะเป็นชุมชนข้าโอกาสพระธาตุพนมเดียวกัน พร้อมกันนั้นรัฐบาลอาณานิคมฝรั่งเศส พระราชอาณาจักรลาว และ สปป.ลาว ได้ยกย่องพระธาตุหลวงเวียงจันทน์เป็นศูนย์รวมความปรองดองของศาสนิกชนในฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงทดแทนพระธาตุพนม อีกทั้งมีการสร้างมโนทัศน์ความผูกพันแบบใหม่ในฐานะพลเมืองสหพันธ์อินโดจีนของฝรั่งเศสและพลเมืองของคอมมิวนิสต์สากลโดยการนำเรื่องพระธาตุพนมออกจากตำราเรียนประวัติศาสตร์ฉบับมาตรฐาน เป็นต้น

หากจะกล่าวไปแล้ว จะเห็นได้ว่า คนสองฝั่งโขงคือผลของการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองของผู้ปกครอง ภายหลังการสิ้นสุดสงครามเย็นครั้งที่ 2 (พ.ศ.2518-2534) ผู้นำทางการเมืองสองฝั่งโขงในนามตัวแทนอาเซียนได้เรียกร้องการปรับเปลี่ยนและสร้างมโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ในระดับภูมิภาคใหม่ ในช่วงเวลาของการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ประวัติศาสตร์ภูมิภาค บทความนี้ต้องการนำเสนอให้ผู้คนสองฝั่งโขงได้เข้าใจพัฒนาการของการปรับใช้ประวัติศาสตร์เพื่อรองรับผลประโยชน์ทางการเมืองที่มีต่อองค์พระธาตุพนม คนสองฝั่งโขงต้องเรียนรู้ในการต่อสู้เพื่อความเป็นเอกภาพจากตำนานสู่การขับเคลื่อนการสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อรองรับประวัติศาสตร์ชาติ และการปลดปล่อยมโนทัศน์ในอดีตเพื่อรังสรรค์ประวัติศาสตร์ภูมิภาคร่วมกัน

ประเด็นสังคมและวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานของการสร้างประวัติศาสตร์ภูมิภาคร่วมกันได้อย่างเหมาะสม เช่นเดียวกับกรณีเขาพระวิหาร ประชาชนไทย ประชาชนขะแมร์

ควรยุติความเกลียดชังในการอ้างสิทธิความชอบธรรมต่อโบราณสถานแห่งนี้ตามกระแสการปลุกกระดมทางการเมืองของผู้มีอำนาจ ที่ต่างใช้ประชาชนเป็นเครื่องมือในการเคลื่อนไหวทางการเมือง อย่างไรก็ตาม มโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ของสังคมที่มีเป้าหมายมุ่งไปสู่ระบบสังคมนิยม กับสังคมที่เกิดทุนระบบเสรีนิยมประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุข มีอาจแสงสว่างหาคู่ขึ้นร่วมกันได้ในเวลาเพียงชั่วข้ามคืน มนตร์เสน่ห์ของประวัติศาสตร์คือ ความแตกต่างทางความคิดของผู้คนที่มีอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมแบบแยกส่วน เช่นเดียวกับ สปป.ลาว และราชอาณาจักรไทย ชุมชนสองฝั่งแม่น้ำโขงจึงควรเป็นตัวอย่างอันสำคัญในการรื้อฟื้นและสร้างประวัติศาสตร์ภูมิภาคร่วมกัน โดยมีพระธาตุพนมเป็นแกนหลัก

เชิงอรรถ

¹ บทความนี้ได้รับการปรับปรุงจาก The Stupa of That Phanom in the Eyes of the Mekong People': A Struggle to Become United from Legend, Local, National, and Regional History, 1893-2011 A.D. เสนอในการประชุมสัมมนานานาชาติ IAAH ครั้งที่ 1 ณ ประเทศศรีลังกา ระหว่างวันที่ 7-11 เมษายน 2011 งานชิ้นนี้เป็นเอกสารประกอบการงานบริการวิชาการ โครงการอบรมครูประวัติศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครั้งที่ 2 เรื่อง “การเรียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ” ระหว่างวันที่ 1-2 สิงหาคม 2556 และบทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “ ทาสในลาวตอนใต้ ระหว่าง ค.ศ.1779-1904 ” กองทุนเงินรายได้คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี พ.ศ.2554.

² อาจกล่าวได้ว่า คนสองฝั่งโขงมีเรื่องราวที่เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้เป็นหนึ่งเดียวที่สำคัญอยู่ 2 ประการ ได้แก่ ความศรัทธาที่มีต่อพระธาตุพนมและต่อพระครูโพนสะเม็ก ฉายาพระยาครูชีหอม หลวงพ่อชีหอม พระครูยอดแก้วโพนสะเม็ก หรือเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก เป็นต้น ท่านเป็นพระสงฆ์ที่มีบทบาทสำคัญที่มีบทบาททางสังคมและการเมืองของผู้คนสองฝั่งโขงยุคสมัยของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ครองกรุงเวียงจันทน์ บุคคลที่สร้างประวัติศาสตร์ เช่น พระครูโพนสะเม็ก ปรากฏในพงศาวดารทั้งของลาวและสยามในรูปแบบเรื่องเล่าและตำนาน

³ ลาวมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันตามพัฒนาการทางประวัติศาสตร์แบ่งออกเป็น 4 ยุค ยุคแรกอาณาจักรล้านช้าง กินระยะเวลาช่วง ค.ศ.1353-1893 ยุคที่สอง ตั้งแต่วันที่ 3 ตุลาคม ค.ศ. 1893-1954 เรียกว่า แคว้นลาว แคว้นลาวแห่งอินโดจีนฝรั่งเศส อินโดจีน สหพันธรัฐอินโดจีน ยุคที่ 3 ช่วง ค.ศ.1954-1 ธันวาคม ค.ศ.1975 เรียกชื่อประเทศว่า พระราชอาณาจักรลาว สมัย

ปัจจุบันเริ่มตั้งแต่วันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ.1975 เป็นต้นมา เรียกว่า สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว)

⁴ สุรพล คำรหัสกุล ได้ตั้งข้อสังเกตระบบความเชื่อที่กำกับดูแลสังคมซื้อขายพระธาตุพนมเอาไว้ที่น่าสนใจ 2 ประการ *ประการแรก* พระธาตุพนมเปรียบได้กับผีหลักเมืองหรือผีมหัศจรรย์ *ประการที่ 2* หอผีเจ้าเอือนสามพระองค์หรือหอผีเจ้าเอือนสามตนคือ ผีเสื้อบ้าน (สุรพล คำรหัสกุล, 2549, น.145-151)

⁵ พระอธิการสัญญา เจ้าอาวาสวัดมรุกขนคร อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม คือผู้ให้ข้อมูลตำนานพระธาตุพนมกับพระครูโพนสะเม็ก ท่านคือตัวอย่างของอดีตเด็กชายฝั่งขวาแม่น้ำโขงที่เลือกบวชเพื่อศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติธรรมในวัดพระธาตุพนม

⁶ แบ่งเวลาย่อยในตำนานออกเป็น 4 สมัย ได้แก่ สมัยก่อนนิพพาน แด่ปีหลังการนิพพานของพระพุทธเจ้า สมัยพระเจ้าอโศก ซึ่งตรงกับสมัยอาณาจักรโคตรบูรณะ และสมัยล้านช้าง (พ.ศ.1896-2436) ผู้เรียบเรียงพระธาตุพนมได้ใช้ความพยายามในการเชื่อมชาติภพของกษัตริย์ล้านช้างให้เข้ากับภพภูมิของพระพุทธเจ้า

⁷ อาจารย์ ดร.เมธี เมธาสิทธิ สุขสำเริง เป็นนักโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ สังกัดหลักสูตรสาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา อาจารย์ ดร.เมธี เมธาสิทธิ สุขสำเริง เป็นอาจารย์ประจำสังกัดคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่

⁸ นายกองหมี สายสิทธิ มีชีวิตช่วงรัชกาลที่ 4-9 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เขาเป็นชวานากับผู้นำชุมชนบ้านทุ่งใหญ่ ตำบลกุสุกร อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี หลังถูกลักพาตัว นายกองหมีประกอบอาชีพเสริมในขบวนนายฮ้อยค้าควายที่เดินทางไปค้าขายยังกรุงเทพมหานครและดินแดนของคนไทย

⁹ นายมงคล ศรีธรรมมา เป็นลูกหลานชุมชนพระธาตุพนม เขาคือสามัญชนที่สะท้อนมโนทัศน์และคุณค่าของพระธาตุพนมได้อย่างลึกซึ้ง พร้อมกล่าวว่า “ทุกคนที่เป็นลูกพระธาตุจะรับรู้เรื่องตำนานพระธาตุพนมกับพระครูโพนสะเม็กได้เป็นอย่างดี”

¹⁰ นางกง เฉลยอุดม หญิงลาววัย 80 ปี ผู้คลุกคลีกับการเดินทางมานมัสการบุญเดือน 3 ของบั้งจุ่ม สตรีท่านนี้คือทายาทของกลุ่มเชื้อสายผู้สร้างชุมชนบ้านโลกก่อง เมืองหนองบก แขวงคำม่วน สปป.ลาว ชุมชนนี้ก่อตั้งขึ้นสมัยต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20

¹¹ พระอธิการสมจิต เจ้าคณะเมืองหนองบก แขวงคำม่วน สปป.ลาว ผู้ยึดมั่นต่อหลักพุทธศาสนา บวชเณรตั้งแต่วัยเยาว์ เข้าศึกษาพระธรรมในดินแดนฝั่งซ้ายกับฝั่งขวาแม่น้ำโขง ท่าน

มุ่งการศึกษาพระธรรมอย่างจริงจังในสำนักวัดหนองป่าพง จนถึงสำนักสวนโมกข์ และจบการศึกษาพุทธศาสนศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ในราชอาณาจักรไทย

¹² ดำเนินการอุรังคธาตุฉบับโบราณ ปี พ.ศ.2404 (กรมศิลปากร, 2537) แสดงให้เห็นถึงการนำตำนานศาสนาเข้ามาสู่การอธิบายชุมชนท้องถิ่น ดำเนินการอุรังคธาตุได้ถูกวิเคราะห์ว่าผลิตขึ้นในปี พ.ศ.2176-2181 นามผู้เรียบเรียงคือ พระยาศรีไชยชมพู่ ได้รับเค้าโครงเรื่องมาจากล้านนาแบ่งเวลาย่อยในตำนานออกเป็น 4 สมัย ได้แก่ สมัยก่อนนิพพาน แปรปีหลังการนิพพานของพระพุทธเจ้า สมัยพระเจ้าอโศก ซึ่งตรงกับสมัยอาณาจักรโคตรบูรณะ และสมัยล้านช้าง (พ.ศ. 1896-2436) ผู้เรียบเรียงพระธาตุพนมได้ใช้ความพยายามในการเชื่อมชาติภพของกษัตริย์ล้านช้างให้เข้ากับภพภูมิของพระพุทธเจ้า

¹³ เมืองลาวพวนประกอบด้วย 14 เมืองหลัก กล่าวคือ เมืองหนองคาย, นครพนม, มุกดาหาร, ไชยบุรี, ท่าอุเทน, หล่มสักคี, หนองหาร, สกลนคร, โพนพิสัย, กุมทาสัย (หนองบัวลำภู), ขอนแก่น, เขียงขวาง, คำเกิด, คำม่วน และบริคัณทนิคม

¹⁴ เมืองลาวกาบประกอบด้วยเมืองหลัก 12 เมือง ดังนี้ เมืองอุบลราชธานี, เมืองนครจำปาศักดิ์, ยโสธร, สุรินทร์, บุรินทร์, ศรีสะเกษ, เฉลิมขุม, ร้อยเอ็ด, มหาสารคาม, กาฬสินธุ์ และสุวรรณภูมิ

¹⁵ ในปี ค.ศ.1953 สีลา วีระวงส์ ได้ตีพิมพ์พงศาวดารลาว ถือเป็นบททดลองการสร้างประวัติศาสตร์ชาติสมัยใหม่ หนังสือเล่มนี้ได้เกริ่นนำความสำคัญของพระธาตุพนมในฐานะศูนย์กลางอาณาจักรโคตรบูรณะ (สีลา วีระวงส์, 2539, น.7-8) เน้นการให้ข้อมูลอาณาจักรโบราณก่อนการก่อตั้งของล้านช้าง

¹⁶ ช่วงปี พ.ศ.2436-2488 รัฐบาลสยามและอินโดจีนใช้นโยบายด้านเศรษฐกิจ-สังคมในการแบ่งแยกคนสองฝั่งโขงด้วยการผลิตประวัติศาสตร์ชาติ การก่อตั้งของประวัติศาสตร์ชาติหมายถึง การเน้นนโยบายการประสมประสานทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมในสังคมที่มีกลุ่มชาติพันธุ์อันหลากหลาย การนำประวัติศาสตร์มารับใช้การเมืองในพื้นที่สองฝั่งโขง ความคิดดังกล่าวคือการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง มีผลต่อมโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ของคนสองฝั่งโขงที่มีต่อพระธาตุพนม รูปแบบการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุพนมของสยามและแคว้นลาวแห่งอินโดจีนฝรั่งเศสได้ใช้ประวัติศาสตร์ที่เป็นปมของเงื่อนไขความแปลกแยกให้กับคนสองฝั่งโขง

¹⁷ ระหว่างปี พ.ศ.2436-2540 ถือได้ว่าเป็นจุดกำเนิดการสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสู่บริบทประวัติศาสตร์ชาติ หรือสมัยการเรียบเรียงประวัติศาสตร์ชาติ คนสองฝั่งแม่น้ำโขงรับรู้เรื่องราวของพระธาตุพนมที่แตกต่างกันออกไป อันเป็นผลมาจากการสร้างรัฐชาติแบบใหม่

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ผู้คนสองฝั่งโขงที่ครั้งหนึ่งมีความเชื่อและความศรัทธาต่อพระธาตุพนมองค์เดียวกันถูกกระบวนการปลูกจิตสำนึกของความเป็นชาติที่แตกต่างกันสร้างให้เกิดความรู้สึกเป็นอื่นระหว่างกัน ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้ ความศรัทธาของผู้คนที่มีต่อองค์พระธาตุพนมถูกลดทอนลงตามลำดับอันเนื่องจากปัญหาสงครามเย็น

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2537). *อรรถาธิบายตำนานพระธาตุพนม* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: เรือนแก้ว.
- ไกรสร พรหมวิหาร. (2528). *สรรพนิพนธ์เล่ม 1*. สุพจน์ ผ่านตระกูล. (แปลจากภาษาลาวเป็นภาษาไทย). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สันติธรรม.
- เข็มพอน แสงปะทุม. (2542). *ประวัติพระธาตุศรีโคตรบอง*. เวียงจันทน์: กรมวรรณคดีและวัฒนธรรมมหาชน.
- ดำรงราชานุภาพ. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรม. (2537). *นิทานโบราณคดี* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.
- เดิม วิกาศย์พจนกิจ. (2542). *ประวัติศาสตร์อีสาน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำรามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.
- เดิม วิกาศย์พจนกิจ. (2546). *ประวัติศาสตร์อีสาน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำรา: มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.
- ทงสาวท ประเสริฐ. (2555). *ลาวล้านช้างสมัยฝรั่งเศสปกครอง*. เวียงจันทน์: สำนักพิมพ์เจ้าหน้าที่แห่งรัฐ.
- ชวิช ปุณโณทก. (2530). *ศิลาจารึกอีสานสมัยไทย-ลาว*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2537). *แบบเรียนประวัติศาสตร์ลาวชั้นมัธยมปีที่หนึ่ง*. เวียงจันทน์: กระทรวงศึกษาธิการ สถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษา.
- พิเชฐ สายพันธ์. (2542). *ผีเจ้าเอือน 3 พระองค์ : พิธีกรรมสืบทอดกลุ่มข้าโอกาสธาตุ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไพฑิชา. (2518). บทสัมภาษณ์ไพฑิชา สุวรรณภู ใน ศรัทธา วัลลิโกดม (บรรณาธิการ), *ธาตุพนม* (น.162-175). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- ไพฑิชา มีกุล. (2515). *การปฏิรูปการปกครองมณฑลอีสานในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณกิจเทรดดิ้ง.
- สิลา วีระวงส์. (2539). *ประวัติศาสตร์ลาว* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มิติน.

- สีชนะ สีसान. (2532). การสู้รบที่ท่าแขก. ใน *เข้าสู่ภานววงศ์ผู้นำประเทศ*. (น.16-33).
 เวียงจันทน์: คณะกรรมการวิทยาศาสตร์สังคม.
- สุรจิตต์ จันทสาขา. (2528). *เอกสารอัคราณาจักรพมในอดี*. เรียบเรียง. ม.ป.ท.
- สุรพล คำรืกุล. (2549). *แผ่นดินอีสาน*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- สุนทร โพธิสาร และหนูไซ พุมมะจัน. (2543). *ประวัติศาสตร์ลาว*. เวียงจันทน์: โรงพิมพ์แห่งรัฐ.
- สำลิด บัวสีสะหวัด. (2539). *ประวัติการศึกษาลาว*. เวียงจันทน์: มูลนิธิโตโยต้า.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2551). พหุวัฒนธรรมในบริบทการเปลี่ยนแปลงผ่านทางสังคม
 วัฒนธรรม. *เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ “พหุวัฒนธรรมและชาตินิยม”*
 วันที่ 22-23 ธันวาคม 2551 ณ ศูนย์ประชุมนานาชาติ โรงแรมดิเอ็มเพรส.
- เอเจียน แอมอนิเยร์. (2539). *บันทึกการเดินทางในลาว ภาคหนึ่ง พ.ศ. 2438 [Voyage dans le Laos Tome Premier 1895]* (ทองสมุทร โดเร และสมหมาย เปรมจิตต์, ผู้แปล). เชียงใหม่:
 สถาบันวิจัยสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เอกสารอัคราณาตามต้นฉบับเดิมประวัติพระธาตุโพน*. (2011). บ้านโพนธาตุ เมืองไชยพุดอง
 แขวงสุวรรณเขต สปป.ลาว.
- อุ้มคำ พมวงสา. (2509). *ความเป็นมาของลาว*. พิมพ์ครั้งที่ 3. เวียงจันทน์: ศิสุก ณ จำปาศักดิ์.
- Agnew, J. & Corbridge, S. (2003). *Mastering space*. London: Routledge.
- Goscha, C. E. (2012). *Going Indochina: Contesting concept of space and place in French Indochina*. Thailand: The nias Press.
- Krasner, S. D. (2001). Re-thinking the sovereignty state model in *Empires, systems, and states: Great transformations in international politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dougherty, J. E. & Pfaltzgraff, R. L., Jr. (2001). *Contending theories of International Relations: A comprehensive Survey*. 5th eds. New York: Longman.
- Jory, P. (2000). Multiculturalism in Thailand? Cultural and regional resurgence in diverse Kingdom. *Harvard Asia Pacific Review*, 4(1), 18-22.
- Nginn, Pierre S. (1959). New Year Festivals (5th Month Festival). In René de Berval (Ed.), *The Kingdom of Laos: The land of the million elephants and of the white parasol* pp.268-271. Saigon: France-Arie.

- Rizvi, F.; Lingard B.; & Lavia, J. (2006). Postcolonialism and education: Negotiating a contested terrain. *Pedagogy, Culture & Society* 14(3), 249-262.
- Vientiane Times. (1995). *Le That Luang de Vientiane symbole de la nation Lao*. Vientiane: L’Imprimerie du ministere de l’Education Vientiane RDP Lao.
- Weber, E. (1977). *Peasant into Frenchmen. The Modernization of Rural France, 1870-1914*. London: Chatto & Windus.